

AZ OKTÓBERI FORRADALOM ÉS A MAGYAR VÖRÖS HADSEREG

Dr. Münnich Ferenc

A magyar vöröshadsereg keletkezésének és harcainak ez a vázlatos története 1955-ben jelent meg, amikor a belső és a külső ellenség felhasználva a régi párt- és kormányvezetés vakságát, opportunizmusát, Nagy Imre és áruló csoportja támogatásával tervszerű és egyre leplezetlenebb támadást indított a népköztársaság megdöntésére.

A vezetés opportunizmusa illúziókat táplált, mert lebecsülte az ellenség aknamunkáját, helytelenül értékelte a saját helyzetét, nem akarta beismerni az elkövetett hibákat, amikor pedig beismerte, nem idejében, amelletttétovázva, határozatlanul tett kísérletet azok kijavítására. Szektás módon elzárkózott a párttagságtól és a dolgozó tömegektől, liberális, oportunista módon szemlélte a revizionizmus térhódítását a párton belül és a párton kívül.

Ennek a következménye volt, hogy a reakció, az ellenforradalom számára kedvező helyzet alakult az 1956. október 23-i fasiszta restaurációba torkolló fegyveres felkelés kirobantására.

A népköztársaság hadserege létszámával és fegyverzetével, tisztjeinek és katonáinak politikai szilárdságával alkalmas volt arra, hogy — határozott, erélyes vezetés mellett — csirájában fojtsa el az ellenforradalmi lázadást.

Az ellenség számára engedélyezett hosszan tartó aknamunka és a vezetés tehetetlensége a kritikus napokban azonban teljesen aláástta a párt- és kormányvezetés tekintélyét, ingadozást, határozatlanságot idézett elő a fegyveres erő soraiban, s az egész országban.

Ez volt az oka annak, hogy az ellenforradalom külső, sötét erőktől támogatott bandái néhány hétig szinte szabadon garázdálkodhattak Budapest utcáin, a vidéki központokban és felelőtlenül gyilkolhatták a szocializmushoz hű emberek legjobbjait.

Bizonyos időre volt szükség, hogy a népköztársaság szilárd hívei, a legjobb kommunisták felismerjék a képmutatón magát kommunistának valló Nagy Imre és csoportjának igazi arcukat, áruló tevékenységét.

De amikor azt felismerték, cselekedtek is. Összegyűjtötték a szocializmus becsületes híveit, kommunistákat és pártonkívülieket.

Megalakították a forradalmi munkás-paraszt kormányt és segítségért fordultak népünk igaz barátjához és szövetségesehez: a Szovjetunióhoz.

Ezzel a segítséggel és szervező, felvilágosító munkájuk eredményeképpen, rohamosan növekvő belső erőkkel levérték az ellenforradalom fegyveres bandáit. A munkásosztály, a dolgozó parasztság és a szocializmushoz hű értelmiség tömegeivel együtt hozzáfogtak a szocialista építés folyamatosságának biztosításához. Az újra szervezett fegyveres erő első alakulatait kommunista és pártönkívüli munkások, parasztok, értelmiségiek, valamint az akkori néphadseregnek a szocializmushoz alapvetően hű tagjai képezték. Ma ezek jelentik az újjászervezett néphadsereg gerincét.

Két év múlt el azóta, s a Magyar Népköztársaság ma erősebb, egységesebb, mint bármikor azelőtt. A párt és a kormány a marxizmus—leninizmus tanításait helyesen alkalmazza az ország vívmányaira, a politika, a gazdaság és a kultúra területén. A párt, megszabadulva a rátapadt ballaszttól, kisebb létszámmal, de szilárd egységben biztosítja az egységes párt- és államvezetést. Megszűnt a szektás elzárkózottság, és állandó elvi harc folyik a revizionizmus mindenféle megnyilvánulása ellen. A párttagság, a munkásosztály, a dolgozó parasztság, az értelmiség, a kispolgárság haladó rétegei összehozták a vezetőkkel, akik köztük élnek, dolgoznak, ismerik a széles tömegek panaszait és kívánságait. Ennek a szoros együttműködésnek az eredménye a rövid két esztendő alatt elért felemelkedés, a párt kapcsolatának kiterjedése a széles tömegekben, a politikai, gazdasági és kulturális fellendülés.

Ebben az alkotó, szocializmust sikerrel építő légkörben szervezzük újra néphadseregünket, amely megtisztult az ingadozó elemektől, sikerrel sajátítja el a marxizmus—leninizmus tanításait, s a népköztársaság védelmére elengedhetetlen szaktudást, fegyelmet és harckészséget. Ez a hadsereg a proletárdiktatúra osztályhad-serege. Megbízható szövetségese a hatalmas Szovjetunió élenjáró, hősi hadseregének, a varsói szerződés hadseregeinek, elszánt védelmezője a Magyar Népköztársaságnak és a világbékének.

A rövid történet új kiadásánál szükség van erre a rövid előszóra, mert néphadseregünk — annak ellenére, hogy az előbb vázolt okokból 1956 őszén nem állott feladatának magaslatán — az 1919-es vöröshadsereg hősi hagyományain épül, melyek ápolását 1956 előtt nem tartották elsőrendű fontosságúnak.

* * *

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatására, a fiatal Kommunista Magyarországi Pártja agitációs, propaganda és szervező munkája eredményeképpen a magyar munkásosztály 1919. március 21-én kezébe vette a hatalmat és kikiáltotta a Magyar Tanácsköztársaságot.

*

A Magyar Tanácsköztársaság már fennállásának első napjaiban szövetséget kötött az első proletárállammal, az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársasággal. A tizennégy imperialista állam intervenciói hadseregei és a belső ellenforradalom bandái ellen nehéz harcot vívó fiatal szovjet állam nemcsak erkölcsileg, hanem hadműveleteivel is támogatta a Magyar Tanácsköztársaságot. Mérhetetlen lelkesedést és bizakodást váltott ki a Magyar Tanácsköztársaság dolgozóiban és vöröshadseregének soraiban az a hír, hogy a szovjet csapatok Galícia és Besarábia területén hátrálásra kényszerítve a román bojárok hadseregét, a magyar határok felé közelednek. A vöröshadsereg lapja, a Vörös Katona, 1919. április 22-i számában erről az eseményről így emlékezett meg: „A küzdelemben nem állunk egyedül. Az orosz vöröshadsereg Galiciában és Besarábiában általános offenzívát kezdett és a frontnak azon a részén fejlesztetten menekülnek a román csapatok.”

Még jobban emelte a Tanácsköztársaság dolgozóinak bizakodó lelkesedését Lenin elvtárs 1919. május 16-i szikratávirata, melyben üdvözölte a magyar dolgozókat és közölte, hogy az ukrán vöröshadsereg csapatai, maguk előtt úzva a román hadsereget, átlépték a Dnyesztert. Lenin elvtárs ezt táviratozta:

„Üdvözlöm a magyar munkások és parasztok erősödő vöröshadseregét. Az antant kegyetlen békéje fokozza a szovjethatalommal való együttműködést. Tegnap ukrán csapatok, a románokat legyőzve, átlépték a Dnyesztert.”

A Pravda 1919 májusában a következőket írta vezércikkében:

„A szovjetköztársaság hadserege rátámadt már Tanács-Magyarország ellenségeire. Besarábiát már megszabadította a román bojároktól. Most tovább megy nyugatra. Az orosz vöröshadseregnek ki kell használnia a helyzetet, folytatnia kell előnyomulását abban a tudatban, hogy nemcsak Oroszországot védi, hanem eddig egyetlenegy szocialista állam szövetségését, a vörös-Magyarországot is.”

Ebben az időszakban a román hadvezetőség kénytelen volt csapatokat elvonnai a tiszai arcvonalról, hogy besarábiai hadseregét megerősítse. A román hadsereg viszonylagos passzivitása a magyar vöröshadsereg csehek ellen vezetett támadása idején jórészt ennek a szovjet hadműveletnek volt köszönhető.

Később Gyenyikin ellenforradalmi hadseregének ideiglenes sikeres előnyomulása Orel—Tula irányában megváltoztatta ezt a Magyar Tanácsköztársaságra kedvező helyzetet, mert a románok a besarábiai csapataik jelentékeny részét ismét a tiszai frontra dobhatták.

A Magyar Tanácsköztársaságnak a szovjetállam és vöröshadserege mellett más szövetségesei is voltak. Az országot fenyegető ellenforradalmi hadseregekben egyre nőtt az elégedetlenség az elhúzódó háború, a Magyar Tanácsköztársaság elleni igazságtalan, imperialista háború miatt.

Ez a mozgalom kiterjedt a hátorszagra is. A cseh munkások március 31-én, prágai nagygyűlésükön rokonszenvűket fejezték ki a Magyar Tanácsköztársaság iránt.

A Vörös Újság április 15-i száma közölte a hírt, hogy április 11-én Ujszegeden a szerb katonák egy része eldobálta fegyvereit és a proletárdiktatúrát éltetve átkelt a Tiszán. A következő napon Szegeden a délszláv csapatok katonái puskáikból máglyát raktak, a magyarokkal együtt felvonultak az utcán, forradalmi dalokat énekeltek és kijelentették, hogy nem akarnak tovább harcolni, követni akarják a magyar proletariátus példáját. Az SHS-államok (délszláv királyság) dolgozói és katonái gyűlölték az országot megszálló francia imperialista csapatokat. Ez utóbbiak is haza akartak menni, elégedetlenségük a helyi lakosság elleni erőszakoskodásokban, részegeskedésben és állandó összeütközésekben nyilvánult meg. Előfordult, hogy a Zágrábban állomásozó francia indonéziai csapatok járőrei éjszaka tűzharcot folytattak a délszláv hadsereg járőreivel. A francia tisztek nem mertek a garázdálkodó katonákhoz közeledni. Sok francia egység katonái vörös szalagokat rejtegettek. Jellemző a csapatok hangulatára, hogy a proletárdiktatúra első heteiben Szóregnél egy teljes létszámú francia zászlóalj megadta magát a vöröshadsereg sokkal kisebb, gyöngébb tűzerejű egységének. Az októberi forradalom nagy felszabadító eszméi mélyen aláásták az imperialisták hadseregeit és megnehezítették a Magyar Tanácsköztársaság ellen irányuló támadó terveik végrehajtását.

A Magyar Tanácsköztársaság és a vöröshadsereg küzdelmének jelentékeny támogatást nyújtott a Németországi Kommunista Párt hősiesség harca, amelyet a német ellenforradalommal szövetkezett áruló szociáldemokrácia, Noske tisztbandái ellen vívott. Buzdító és bátorító tényező volt a Bajor Tanácsköztársaság megalakulása, az osztrák proletariátus küzdelme a nagytőkés érdekeit védő, munkásáruló Renner—Bauer-kormány ellen. De a munkásáruló szociáldemokrata pártok bűnéből 1919 nyarának elején a forradalmi hullám enyhülni kezdett és ez éreztette hatását a Magyar Tanácsköztársaság harcaira is. A kommunisták által a magyar proletárdiktatúra védelmére július 21-re hirdetett nemzetközi rokonszenv-sztrájk sikertelensége már a bukás előszele volt. Ezt a sztrájkot a munkásáruló szociáldemokrata pártok akadályozták meg.

A Magyar Tanácsköztársaságnak és vöröshadseregének harca szerves része volt annak a nagy nemzetközi küzdelemnek, amelyet az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság és a nemzetközi proletariátus vívott az imperializmus, a tőkés elnyomás ellen. A magyar vöröshadsereg a proletár internacionalizmus hadserege volt, annak az új hazaszeretetnek a fegyveres ereje, mely szoros egységbe forrasztotta a hazához való hűségünket az első szocialista állam, első szövetségesünk iránti hűséggel, és mély szolidaritással fűzött össze más országok proletárjainak, elnyomottjainak felszabadító küzdelmével.

A vöröshadsereg megalakulása és első harcai

A Magyar Tanácsköztársaság katonai helyzete már kezdetben is rendkívül súlyos volt. A hős magyar proletariátus országát minden oldalról az imperialisták támadásra készülő csapatai fenyegették. Északon és északkeleten csehszlovák csapatok, keleten és délkeleten a románok, s Franchet d'Espérey balkáni hadserege, délen pedig az SHS államok csapatai. Egyedül a nyugati határokon nem volt közvetlenül fenyegető a katonai helyzet, mert az osztrák proletariátus ellenállása következtében Ausztria szociáldemokrata kormánya aktív fellépésre nem vállalkozhatott. Annál nagyobb készséggel adott otthont a Magyarországról menekült ellenforradalmárok különböző bizottságainak és az antant kémszervezeteinek. A helyzet válságos voltát jellemezte, hogy északon a csehszlovák hadsereg 45 kilométernyire állt Budapeستől, az ország politikai és hadiipari központjától, s csak néhány kilométernyire Salgótarjánától, a Tanácsköztársaságnak akkor egyetlen jelentős szénbánya-területétől.

Ebben a helyzetben életbevágóan szükséges volt a proletárdiktatúra fegyveres erejének, a proletariátus osztályhadseregének megteremtése. A diktatúra kikiáltásának napján az ország határait jelentő demarkációs vonalakon azok a csapatok helyezkedtek el, melyeket főleg a régi hadsereg maradványaiból még a polgári szociáldemokrata kormányok tartottak fegyverben. Hozzá kell még tennünk, hogy ezeknek a csapatoknak parancsnokai a régi hadsereg reakciós tisztjei voltak. Nyilvánvaló, hogy ilyen erőkre nem lehetett rábízni az új proletárállam védelmét.

Az egyesült pártban levő kommunisták kezdeményezésére — akik Szamuely Tibor vezetésével az orosz tanácsköztársaság hadseregszervezetének mintájára elkészítették a magyar vöröshadsereg szervezeti szabályzatát — a forradalmi kormányzótanács március 25-én rendeletet adott ki a magyar vöröshadsereg megszerzésére.

A rendelet megállapította, hogy a vöröshadseregnek elsősorban szervezett munkásokból és az akkor már fegyver alatt álló proletárkatonákból kell állnia, mert csak így lehet megteremteni a proletariátus osztályhadseregét. A rendelet a katonák köteletségévé tette a forradalmi „proletariátus érdekeinek védelmét minden belső és külső ellenséggel szemben és a világproletariátus felszabadítását”. A parancsnokok kinevezése, századparancsnoktól felé a hadügyi népbiztosság hatáskörébe tartozott. A szakaszok bizalmi férfiai a rendelet értelmében egyúttal a szakasz parancsnokai voltak. A rajok maguk választották meg vezetőiket. A rendelet kimondotta, hogy a parancsnokokat a munkásosztály soraiból kell kinevezni. Ez a feladat azonban az idő rövidsége miatt csak kivételesen volt megvalósítható.

A kormányzótanács rendeletével egyidejűleg a belügyi népbiztosság a belső rend fenntartására elrendelte a Vörös Őrség felállítását.

1919. április 6-án a hadügyi népbiztosság rendeletet adott ki a hivatásos tisztek felhasználásáról, nemzetközi ezredek felállításáról, az önként jelentkező — főleg orosz — hadifoglyok soraiból. A nemzetközi csapatok felállítását a még ezrével Magyarországon tartózkodó hadifoglyok kezdeményezték. A Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának első napjaiban a Magyarországon tartózkodó orosz hadifoglyok is — hasonlóan az orosz fogságban volt magyar hadifoglyokhoz — kifejezést akartak adni proletár szolidaritásuknak és önként jelentkeztek a felállítandó nemzetközi egységekbe. Március 30-án gyűlést tartottak az egyetemi „Gólyavárban”, ahol felolvasták a szovjet kormánynak a magyarországi orosz hadifoglyokhoz intézett felhívását.

„Ti hadifoglyok — így szólt a felhívás —, kik végigéltétek az imperialista háborúnak minden borzalmát, kik saját bőrötökön tapasztaltátok az orosz és magyar burzsoázia kizsákmányolását, minden erőttökkel támogassátok az ifjú Magyar Tanácsköztársaságot. Az ellenség összefogott már a magyar és orosz proletár elnyomására. Minden orosz és magyar proletárnak és parasztnak a vöröshadseregben van a helye, éppúgy mint az Oroszországban tartózkodó magyar proletárok, rendíthetetlenül küzdenek az ottani érdekekért. Védjétek meg a magyar proletárt! A magyar és orosz proletár egyetemben küzd az összes proletárok közös érdekeiért.”

A felhívás óriási lelkesedést keltett. Gábor Mózes az 1. nemzetközi ezred nevében üdvözölte a megjelenteket és rámutatott az oroszokból állott IV. zászlóalj példaadására. Több orosz hadifogly tartott még lelkes hangú beszédet. Ezek után a forradalmi kormányzótanács nevében Szamuely Tibor, helyettes hadügyi népbiztos üdvözölte az egybegyűlteket.

„Mi — mondotta — nem akartunk addig hazatérni Oroszországból, míg nem volt biztosítva ott a munkások helyzete a kapitalistákkal szemben. Meg akartuk védeni az orosz proletariátust. Itt is a proletariátus vette kezébe a hatalmat. Kérem, támogassanak bennünket, mert hamarosan eljön az az idő, mikor az egész világ proletariátusa egyesülni fog.”

Az orosz hadifoglyok tömegesen jelentkeztek a nemzetközi csapatok toborzóhelyén. A magyar vöröshadsereg soraiban hőiesen harcoltak, teljesítették önként vállalt proletár kötelezettségüket. Számos harci tetteik mellett különösen kiemelkedő szerepük volt Losonc május 30-i elfoglalásában, a Zólyomnál június 10-től 12-ig tartó harcokban és a Tiszán történő átkelésben az 1919 júliusi előnyomulás idején.

A magyarországi szocialista forradalom óriási hatást gyakorolt a szomszédos Ausztria egész proletariátusára. Már az első hetekben

a stájer határokon 60 stájer katona küldöttség útján felajánlotta szolgálatát a Magyar Tanácsköztársaságnak. A katonák 18 géppuskát is magukkal hoztak.

A bécsi népőrség katonatanácsai a vasutas otthonban tárgyaltak a magyarországi forradalom megsegítéséről. Az osztrák népőrségből (Volkswehr) egész zászlóaljak váltak ki, hogy a magyar vöröshadsereg mellé álljanak. Már 1919 április első napjaiban mintegy 300 népőr indult el Magyarországra. Körülbelül 1000 ember gyülekezett a bécsi Keleti pályaudvaron, hogy Magyarországra utazzék. A vonatok zsúfoltsága miatt sokan gyalog meneteltek a lajtamenti Bruckig. 1919. április 3-án különvonaton 1200 osztrák önkéntes vöröskatona érkezett a budapesti Keleti pályaudvarra, ahol az 1. nemzetközi vörösezered díszőrsége fogadta őket.

Az osztrák proletárok bátor harcosai voltak a szocialista forradalomnak. Megérkezésük után a keleti frontra irányították őket, ahol részt vettek a Hajdúszoboszló környékén vívott harcokban. Itt esett el a szocializmus, a proletár szolidaritás nagy ügyéért vezetőjük, Leo Rothziegel. Jelentkeztek a vöröshadseregbe más szomszédos államok proletárjai is: szerbek, horvátok, románok, szlovákok.

A nemzetközi egységek katonáinak magasfokú öntudatára és hősiességére jellemző egy osztrák vöröskatona, Anton Engel levele, melyet hősi halála előtt írt hozzátartozóinak.

„Kedves szüleim! Midőn ezt a levelet megkapjátok, én már nem leszek életben. Ne sírjatok, ne szomorkodjatok. Igaz ügyért estem el. Az évszázadok óta kizsákmányolt, kitagadott proletárok felszabadításáért. Remélhetőleg hamarosan miénk lesz a győzelem. Bátor vagyok és büszkén nézek szembe a halállal... mi — mint vezetőnk, Rothziegel elvtárs tanította — fegyverrel a kézben harcolunk mindaddig, amíg a szociális világforradalom győzelme biztosítva nincs... Seitz és Renner — (osztrák jobboldali szociáldemokrata vezetők) nagy gazemberek, hiszen egy tál lencséért eladják a kizsákmányolt proletárok jogait és szabadságát. De majd egyszer ott is, az én hazámban, felvirrad a szabadság napja.”

Ilyenek voltak a vöröshadsereg katonái, magyarok, oroszok, osztrákok és más nemzetiségűek. Meggyőződésből, az igaz ügybe vetett hittel harcoltak a proletariátus és minden dolgozó szabadságáért, az eljövendő szocializmusért, kommunizmusért.

A proletárforradalom által felszabadított nemzetiségek is részt vettek a proletárhaza védelmében. Alulról jövő kezdeményezésre a ruszin népbiztosság 1919. április 9-én rendeletet adott ki a ruszin vörösgárda megalakítására. A nagyszámú jelentkezés ellenére önálló ruszin egységeket nem sikerült megszervezni, mert ezek a területek (Ruszka-Krajna) rövidesen cseh—román megszállás alá kerültek. Ennek ellenére a vöröshadsereg egységeiben számos ruszin munkás és paraszt harcolt a dolgozók hatalmáért.

Jellemző a magyarországi proletárforradalom vonzerejére, hogy az imperialista csapatok által megszállt területek számos dol-

gozója élete kockáztatásával lépte át az ellenséges záróvonalakat, hogy a Tanácsköztársaság vöröshadseregének soraiba állhasson. Így tettek az abban az időben szerb megszállás alatt álló pécsi bányavidék hős bányászai. A bányamunkások több mint fele átszökött a demarkációs vonalon, és zászlóaljuk példamutatóan harcolt a Tanácsköztársaság különböző frontjain. A magyar kapitalisták, az imperialista megszállókkal együttműködve, utcára tették a bányász vöröskatonák védtelen családjait, de ezzel az aljas bosszúállással sem tudták megtörni az öntudatos proletárok harci erejét.

Hatalmas jelentősége volt a Tanácsköztársaság védelmezésében az Ifjómunkás Szövetségnek, amely a párt tartalékává, segítőtársává fejlődött. Nagymértékben az ifjómunkások fáradhatatlan erőfeszítésének köszönhető, hogy a fegyveres erő túlnyomó része 1919 márciusában, de már azt megelőzően is a KMP szavára hallgatott. Az ifjómunkások a vöröshadsereg szervezésének lendítő erejévé váltak, s a proletár hadsereg harcaiban az egyéni bátorság, kollektív hősiesség és harci kezdeményezés ragyogó példáit mutatták. A proletár nők is részt kértek a Tanácsköztársaság védelméből. Budapesten 1919. április 12-én népes nőgyűlést tartottak, amelyen követelték, hogy a nőknek is adjanak helyet a honvédelmi munkában és a harcoló hadsereg soraiiban is. Áldozatkészen dolgoztak az üzemekben, a hadsereg kórházaiban és segélyhelyein. A mozgalom kiterjedt vidékre is. Székesfehérvárott például 80 asszony és leány jelentkezett a vöröshadseregbe.

A hadügyi népbiztosság április 7-én és 8-án elrendelte a hadosztálytüzérség és a repülőcsapatok átszervezését, s április 10-én egy vasutasezred felállítását. A proletár osztályhadsereg kialakítása érdekében a forradalmi kormányzótanács április 11-én rendeletet hozott a proletár parancsnokképző tanfolyam felállításáról is. Ennek végrehajtását azonban elsodorták a súlyos katonai helyzet fenyegető eseményei. A proletár parancsnokképzés elhanyagolása még ilyen viszonyok között is súlyos hiba volt. Legalább néhány száz proletár parancsnokot kellett volna rövid tanfolyamon kiképezni, akik a századok és zászlóaljak élére kerülve erős akadályt jelentettek volna a hivatásos tisztek ellenforradalmi szervezkedésével és aknamunkájával szemben. Április 18-án a kormányzótanács azt határozta, hogy a legkisebb parancsnoki helyeket is kinevezéssel töltik be. Ugyanebben az időben teremtette meg a kormányzótanács a politikai megbízottak intézményét. Május 3-án szervezték meg a vörös tengerészdandárt, amely jórészt karhatalmi feladatot végzett.

Az ellenség — elsősorban a román és a csehszlovák csapatok — támadó fellépése folytán ezek a lassan ható intézkedések nem voltak kielégítőek és így 1919. április 19-én a kormányzótanács elhatározta, hogy fegyverbe szólítja az egész proletariátust. A munkás-és katonatanács április 19-i teljes ülésén elfogadták a kommunis-
ták indítványát: a munkástanácsok tagjainak és a népbiztosoknak

fele kimegy a frontra, hogy példaadásával emelje a csapatok harci szellemét. E határozat és a kommunisták példamutatásának hatására a munkások tömegesen jelentkeztek a vöröshadseregbe. Budapesten az 1., 29., 69. számú és a csepeli 22 vörösezredhez bevonultakból május 3-ig 16 új munkászászlóaljat lehetett felállítani.

Április 19-én adta ki a kormányzótanács a budapesti vörösvasashadosztály megszervezésére vonatkozó rendeletét. Ennek a kizárólag munkásokból álló alakulatnak fő feladata volt a Tanácsköztársaság szíve, Budapest nyugalmának, a tanácskormány munkájának védelme és biztosítása.

Ezzel befejezést nyert a vöröshadsereg megalakulásának első szakasza.

A Magyar Tanácsköztársaság megalakulása megdöbbentette és zavarba hozta az imperialistákat. Élő valósággá lett Magyarországon is a szocialista forradalom, a tanácshatalom, a proletárdiktatúra, melyről az imperializmus szociáldemokrata lakáji azt akarták elhíttetni, hogy elszigetelt orosz jelenség, megvalósíthatatlan a nyugati országokban. Az imperialisták első zavarukban Smuts angol tábornokot küldték Magyarországra, hogy tájékoztassa őket a Magyar Tanácsköztársaság helyzetéről. Egyidejűleg a legszigorúbb gazdasági blokáddal zárták körül a kapitalistákat kisajátító országot. Minden rendelkezésre álló eszközt felhasználva előkészítették és hamarosan meg is indították a fegyveres beavatkozást a proletariátus vezetése alatt felemelkedéséért küzdő Tanácsköztársaság ellen.

Utasításukra a román burzsoázia csapatai április 16-án a keleti arcvonal egész szélességében támadásba kezdtek.

A Magyar Tanácsköztársaság csapatai ebben az időben még szervezetileg sem voltak felkészülve ilyen széles frontra terjedő hadműveletekre. A proletárdiktatúra első heteiben az összes katonai feladat megoldása a hadügyi népbiztosságra koncentráldott. A népbiztosság tagozódása a következő volt: 1. hadműveleti főcsoport, 2. szervezési főcsoport. Amint már elnevezéséből is kitűnik, az elsőnek a harcoló hadsereg főparancsnoki és vezérkari teendőit kellett ellátnia. A másik főcsoportnak a csapat szervezés, illetve az anyagi ellátás, műszaki és tüzér-anyagellátás volt a feladata.

A hadügyi népbiztosság a hadműveleti feladatok megoldására több okból alkalmatlannak bizonyult. A hadműveleti főcsoportnak, mint a népbiztosság szerves részének, saját feladatain kívül más ügyekkel is kellett foglalkoznia. Távol volt a harctéri eseményektől, rossz volt az összeköttetése a csapatokkal. A fronton levő egységeknek nem volt egymással biztosított és állandó kapcsolata. A harcoló hadsereg tagozódása is alkalmatlan volt széles fronton vezetett hadműveletek megvalósítására. Szervezeti felépítésének alapját még a Károlyi-kormány idejéből átvett dandárcsoportok alkoták. Minden dandárcsoporthoz egy gyalogezrednek — három zászlóalj, három géppuskás század, egy műszaki század, egy gya-

logágyús szakasz, egy távbeszélő szakasz — továbbá egy tüzérezrednek — négy darab 7,5 centiméteres könnyűágyú, négy db nyolc centiméteres tábori ágyú, nyolc db tíz centiméteres tábori tarack és két db 15 centiméteres nehéztarack — kellett volna tartoznia. Ezeket a hadrendi kereteket sehol sem töltötték ki egyöntetűen, s így a 3—3 dandárcsoportból álló hadosztályok a legkülönbözőbb létszámúak és összetételűek voltak, erősen különböző harci értéket képviseltek. Ehhez járult még, hogy a hadosztályok és önálló dandárok a szomszédos egységektől függetlenül — azokkal egyáltalán nem törődve harcoltak. Minden egység közvetlenül a főcsoporttól kapott parancsot és oda is jelentett. A központi irányítás ennek következtében lassú és bizonytalan volt. Mire a csapatok parancsot kaptak, már új helyzet előtt állottak és saját felelősségükre kellett cselekedniük. Váratlan mozdulatokkal lehetetlen helyzetbe hozták a szomszédos csapatot és így csak részletakciókra vállalkoztak. A csapatok laza fegyelme és a céltudatos, kemény központi vezetés hiánya alkalmat adott a reakciós tiszti parancsnokoknak, hogy a nehézségeket önhatalmú visszavonulással oldják meg. A központi vezetés gyengeségére jellemző, hogy ezekért az önhatalmú és legtöbbször indokolatlan hátrálásokért egy parancsnokot sem vontak felelősségre.

Az ellenség akcióit az első időkben főleg az könnyítette meg, hogy a vöröshadsereget szervezés közben érte az április 16-i támadás. A hadosztályoknak például nem állott közvetlen rendelkezésükre tüzérség és lovasság. Nagy kötelékek híján tartalékok sem voltak, amelyeket szükség esetén harcba vethettek volna. Egyéb-ként is a demarkációs vonalon álló csapatok feladata a románok támadásáig az volt, hogy a részükre kiszabott határkörzetet lezárják.

Az ellenség támadása élesen felfedte a szervezeti hibákat, és a hadrend, valamint a vezetés gyökeres és azonnali megváltoztatását követelte. Az átszervezésnek meg voltak az anyagi akadályai is. Nem volt elég fegyver és hadianyag. A hadügyi népbiztosság például április 21-én minden hadosztály keretébe nyolc db kilenc centiméteres aknavetőt osztott be, de irányzókészüléke csak minden második aknavetőnek volt. Lovak hiányában nehézségbe ütközött a lovasított egységek felállítása, pedig jól szervezett, erős lovasságnak akkor — a harctér terepviszonyai között — döntő jelentősége lehetett volna.

A csapatok politikai irányításáról még szó sem volt. Politikai megbízottak nagyobb számban csak április vége felé érkeztek a csapatokhoz, így azok addig teljesen reakciós tiszti parancsnokaik kezében voltak. Jellemző a helyzetre, hogy ebben az időben például a 6. hadosztály egyik vezetője Abt Albin koronaőr százados volt. Korlátlanul folyt a csapatok között a rémhírtérjesztés, a züllesztés mindenféle formájának szabad tere volt. Az általános helyzetet a valóságnál is rosszabbra festő tiszti tájékoztatás

kilátástalannak igyekezett mutatni a harcot a katonák előtt, s ezzel aláásta azok harci kedvét és ellenálló képességét. Súlyosította a helyzetet az a tény, hogy a román arcvonal jelenlegi részén a székely hadosztály állt, melynek reakciós parancsnoka, Kratochwill ezredes csak az alkalmas pillanatot várta, hogy hátba támadja a Tanácsköztársaságot, megadja magát az ellenségnek. Már április 6-án tárgyalásokat folytatott erről a francia és román parancsnokságokkal. Ez a hazaáruló volt az, aki először rendelte el önhatalmúlag a visszavonulást. Árulásának jelentőségét fokozta, hogy ebben az időben ez a katonai egység volt a vöröshadsereg legjobban szervezett és fegyelmezett csapata. Erdélyi származású székely katonái készek harcolni, hogy otthonukba visszatérhessenek. Becsületes, hazafias parancsnokok vezetésével visszaverhették volna a románok óvatos, kevés erővel megindított támadását. De a reakciós, hazaáruló Kratochwill ezredes és tisztjeinek nagy része átvált ellensége volt a munkásosztálynak és az ellenség túlerejére hivatkozva visszavonulást rendelt el. A székely hadosztály Kratochwill parancsára Nagykároly—Szatmárnémeti felé vonult vissza. Ezzel utat nyitott a román hadsereg előtt a székely hadosztálytól délre elhelyezkedett vöröscsapatok hátába. Megindult a visszavonulás az egész arcvonalon. Egyes kötelékek, amelyekben túlnyomóan városi és falusi proletárkatonák voltak, hősiiesen harcoltak, de nem tudták feltartóztatni az ellenséget, legfeljebb csak meglassították előnyomulását. Április 24-én a visszavonuló vöröshadsereg ideiglenesen Nagykálló, Téglás, Hajdúszoboszló, Békés, Kigyós vonalán állott meg. A románok lassan, óvatosan folytatták előnyomulásukat.

Ekkor érkeztek a frontra az első egységek, melyeket a kommunisták felhívására a munkástanács április 19-én hozott határozata alapján szerveztek meg. Ezek a csapatok már jórészt önkéni jelentkezett ipari munkásokból állottak és minden egységnek volt már politikai megbízottja. Április 18-tól kezdve szállításban voltak azok a zászlóaljok, melyekből a hadügyi népbiztosság a Tiszántúlon az 1. és a 4. hadosztályt akarta megalakítani, hogy azokkal ellentámadást hajtson végre. Kratochwill árulása folytán azonban ezt a tervet csak részben valósíthatták meg.

A forradalmi kormányzótanács 1919. április 21-i határozata elrendelte a román front csapatainak egységes vezetésére hivatott hadseregparancsnokság felállítását. A Keleti Hadseregparancsnokság vezérkari főnöke Stromfeld Aurél ezredes, ez a szociálisan gondolkodó, hazafias, kiváló tehetségű katona lett.

Az adott helyzetben nem volt idő hosszadalmas, bonyolult szervező és átalakító munkára. Azokat az erőket kellett megfelelően összefogni, csoportosítani, amelyek rendelkezésre állottak és szinte ott, ahol az adott időben elhelyezési körletük volt.

Stromfeld vezérkari főnök ellentámadásokkal igyekezett feltartóztatni a román hadsereg előnyomulását, hogy időt nyerjen a

vöröscsapatok lehetőleg nyugodt áttelepítésére a Tisza folyó jobb partjára. Támadási parancsai sok esetben helyi sikerrel jártak. A vöröshadsereg csapatai április 24-én Hajdúszoboszlónál visszaverték a románokat. A harctérre felvonuló 1. hadosztály sikeres ellentámadást hajtott végre Nyíregyházánál. Visszaverte az előretörő román csapatokat, foglyokat ejtett és jelentékeny mennyiségű fegyvert, löveget és egyéb hadianyagot zsákmányolt. Ebben az ütközetben különösen kitűnt a csepeli II/32. munkászászlóalj és a fel-fegyverzett nyíregyházi munkások osztaga. Április 26-án a székely hadosztály csapatainak jelentékeny része Kratochwill ezredes és a többi, hozzá hasonló hazaáruló tiszt befolyása alatt letette a fegyvert a románok előtt, a hadosztály többi része pedig felbomlott. Mindezzel az arcvonalt középső és északi részét teljesen fedetlenül hagyva, végzetes helyzetbe hozta a déli szárnyat.

A Stromfeld vezérkari főnök által elrendelt és helyenként sikerrel keresztülvitt ellentámadások hatása alatt az ellenség csak fokozott óvatossággal haladhatott előre. De Kratochwill árulása következtében elkerülhetetlenné vált a Tanácsköztársaság csapatainak visszavonása a Tisza mögé, amelynek szinte zavartalan végrehajtását nagyban elősegítette az ellenség óvatossága. Stromfeld felismerte, hogy a felbomló és rossz hangulatú csapatokat csak a Tisza folyó természetes védelme mögött lehet újrászervezni, rendezni és harcképesé tenni. A visszavonulás a Tisza mögé teljes mértékben sikerült, bár a legtöbb egység csapatai rendetlenül vonultak vissza. Kivételt képezett a 6. hadosztály, amely például vezetési melletti a Marostól vonult vissza és teljes rendben érte el a rendeltetési helyét, Szolnokot. A Tisza nyugati partján május első napjaiban ez volt az egyetlen harckész hadosztály.

A vöröshadsereg Tokajnál, Tiszafürednél, illetve Szolnoknál foglalt el hídfőállást, míg a folyó egész vonalán csak kislétszámú megfigyelő és biztosító erőket helyeztek el. A hadosztályok a Tisza mögötti telephelyeiken rendezték és egészítették ki soraikat. Érdekes és eddig még fel nem jegyzett részlete a vöröshadsereg történetének, hogy a rendben visszavonuló 6. hadosztályhoz a Degenfeld, Pallavicini grófok és más nagybirtokosok gazdaságának vidékéről több mint másfélezer mezőgazdasági munkás és szegény-paraszt csatlakozott. Ezeket az önkénteseket az átszervezésnél beosztották a hadosztály egységeibe. A Nagykőrösön és vidékén végrehajtott átszervezés alkalmával a hadosztályban nyilvántartásba vették az orosz forradalomban részt vett és hazatért volt hadifoglyokat, s azok jelentékeny részét, rátermettsége szerint, parancsnoki beosztásba helyezték. Ezeknek az intézkedéseknek és az átszervezés alatt végzett politikai nevelőmunkának eredménye volt, hogy a 6. hadosztály az elkövetkezendő fázis hadműveletekben kiválóan állta meg a helyét. Orosz hadifogságból hazatért hadifoglyok, vörösgárdisták más katonai egységekben is voltak, de azok hasonló felhasználásáról nincsenek adatok.

A hadügyi népbiztosság, amely a hadműveleteket az első he-

hetekben vezette, ellentámadást rendelt el a román hadsereg támadásának megállítására és előretolta az egész háttérzónából ide-irányított mintegy nyolc gyalogzászlóalját, emellett a cseh fronton nélkülözhető 11 zászlóalj és öt úteget Érmihályfalva—Nagykároly körzetébe irányította. A székely hadosztály árulása folytán ezeknek a csapatoknak a harcbavetése elkésett és ezeket is vissza kellett vonni a Tisza mögé.

A szerbek április 27-én megszállták Makót és Nagylakot. A csehek április 29-én Bánrévnél támadtak és Hegyalján át, továbbá a Hernád és a Sajó völgyében megkezdték előrenyomulásukat Miskolc irányába. Április 30-án a szerbek és franciák bevonultak Hódmezővásárhelyre. Május 1-én összeomlott a szolnoki hídfő védelme és a román csapatok egész hosszában elérték a Tisza vonalát. A Keleti Hadseregparancsnokság Szolnokról Gödöllőre költözött és a keleti arcvonal mellett az északkeleti arcvonal felett is átvette a parancsnokságot. Május 2-án a csehek nyomására ki kellett üríteni Miskolcot.

A Tanácsköztársaság katonai helyzete valóban válságos volt. A jobboldali szociáldemokraták kapva kaptak az alkalmon és a dolgozók előtt igyekeztek kilátástalannak beállítani minden további harcot. Az ellenség erejéről és támadó szándékairól „jól értesült forrásból” kapott túlzott, riasztó híreket terjesztettek. Minden eszközzel igyekeztek aláásni a proletariátus önbizalmát és megtörni ellenálló erejét. A szociáldemokrata Böhm Vilmos hadseregparancsnok május 1-én a tanácskormány megkérdezése nélkül körtáviratban utasította a front csapategységeinek parancsnokait, hogy kérjenek fegyverszünetet a szemben álló ellenséges haderők parancsnokaitól és beszéljék meg azokkal a vöröscsapatok fegyverletételének, a Tiszántúlról kiegészített csapatok hazaszállításának feltételeit. A 6. hadosztály választáviratban tiltakozott az utasítás ellen és közölte, hogy a katonák és a politikai megbízottak tovább akarnak harcolni, s a csapatok pár napig tartó átszervezés után harcra készen állnak. Egyes csapatrészek, amelyekben a politikai vezetés nem volt a kommunisták kezében, el is küldtek parlamentereket. A győzelemben bizakodó cseh, román, francia és szerb parancsnokságok azonban elutasítottak minden tárgyalást. Ezalatt a szociáldemokraták Bécsbe szökött, illetve küldött megbízottai lázasan tárgyaltak az antant követségeivel és a Bécsbe menekült, főleg arisztokratákból és nagytőkésekből álló ellenforradalmi csoportokkal. A munkásosztály harci kedvének megtörésével, erélyesebb intervenció sürgetésével igyekeztek megbuktatni a súlyos katonai helyzetbe került proletárdiktatúrát.

De a kommunisták másként ítélték meg a helyzetet és bíztak abban, hogy a munkásosztály és a dolgozók tömegei őket fogják követni. Várakozásukban nem is csalódtak. A munkástanács május 2-án megtartott ülésén, a jobboldali szociáldemokraták pánikkeltő beszédei ellenére, a tanácsstagok Kun Béla, Szamuely Tibor, Landler Jenő és mások felszólalása után azt határozták, hogy a mun-

kások fegyvert fognak a Tanácsköztársaság védelmére. Ezt a határozatot fogadták el az üzemekben megtartott tömeggyűléseken is. A magyar munkásság meg is valósította lelkesedéssel hozott hősi elhatározását. Az új munkáscsapatokat haladéktalanul beillesztették a harcoló hadsereg hadrendjébe. A vöröshadsereg szociális összetétele ezzel egy csapásra megváltozott. Valóban a Tanácsköztársaság osztályhadseregévé lett. Érezhető volt soraiban a politikai nevelés és ellenőrzés, a politikai megbízottak munkája is. A hadsereg keretébe eddig tartozó 55 zászlóaljból álló 17 ezred és egy önálló zászlóalj mellett harcra készen álltak a forradalmi szellemű friss munkásezredek és zászlóaljok. Ide sorolhatjuk még a tengerész dandárt, az öt zászlóaljból álló nemzetközi dandárt, a két tábori vörösezredet 19 zászlóaljjal és két önálló zászlóaljat.

A munkáskatonák jelentékeny része mint szakmunkás a világháború alatt fel volt mentve a katonai szolgálat alól s így kiképzésben sem részesült. Ezeket most kellett napok alatt megtanítani a legegyszerűbb katonai ismeretekre, a kötelékben való harcra, a leggyorsabb fegyverfogásokra és fegyverkezelésre. Ezek a sebtében előkészített katonák mégis elszántan és bátran indultak harcba, mert meg akarták védeni szabadságukat, szerzett jogukat, a proletariátus államát, a Tanácsköztársaságot. Új fejezet kezdődött a magyar munkásmozgalom, a Tanácsköztársaság történetében! A magyar proletariátus örök dicsőségét hirdető korszak. A vöröshadsereg katonái ezekben a harcokban a proletárhazaszeretet és áldozatkészség ragyogó példáit mutatták.

Az újjászervezett vöröshadsereg első katonai sikerei és a diadalmas északi hadjárat

Miután a román csapatok elérték a Tisza vonalát, párnapos szünet állt be a hadműveletekben. Ezt az időt, Stromfeld vezérkari főnök erőskezü irányítása alatt, a csapatok rendbeszedésére, kiegészítésére, továbbképzésére használták fel. Stromfeld május 3-án előterjesztette tervét, hogy a 6. hadosztállyal felmenti Salgótarjánt és a munkászászlóaljakból megszervezi az 1. és a 4. hadosztályt, mint hadműveleti tartalékot. A tanácskormány jóváhagyta a tervet. Május 6-án felállította a főparancsnokságot és ennek alárendelte az egész fegyveres erőt. A politikai felvilágosító nevelőmunkát elsősorban Kun Béla, Szamuely Tibor és Landler Jenő irányították, akik felmérhetetlen segítséget nyújtottak a hadosztályok politikai megbízottainak a vöröskatonák öntudatának és harcukészségének emelésében.

Időközben a Szamuely Tibor és Steinbrück Ottó parancsnoksága alatt álló és „Budapesti csoport” néven összeállított zászlóaljok visszafoglalták Szolnokot, amelyet a május 1-i visszavonulás idején kisebb román erők és helyi ellenforradalmárokból alakult bandák tartottak megszállva. Ennek az első sikereknek óriási

hatása volt az átszervezés alatt álló és munkásezredekkel megerősített csapatok szellemére.

Az ellenség azonban nem sok időt adott a vöröshadsereg soraik rendezésére. A csehek egyelőre inkább felderítést szolgáló mozdulatokat tettek, egyik frontszakaszon azonban ez a kísérletük veszélyessé vált. Május 6-án páncélautók és páncélvonatok támogatása mellett előretörték. Megszállták Nagyszécsényt és miután kevés ellenállásra találtak, Pétervásárára és Szarvaskőre is benyomultak. Balassagyarmat, Litke, Losonc, Feled és Fülek irányából megközelítették a Tanácsköztársaság egyetlen jelentős szénterületét, Salgótarját és környékét. A szénmedence védelmével megbízott 80. dandár visszavonult Csingerhegy, Ságújfalva, Karancsság, Lapujtó, Salgó, Zagyvaróna, Bárna vonalára. Salgótarján már elveszítettnek látszott, amikor védelmét a tanácskormány Budapestről leküldött vezetőkre bízta. Ők hívták össze a bányászszakszervezeti bizalmiakat, majd a bányászok nagygyűlésén ismertették a bányavidék magatartásának döntő jelentőségét. A bányavidék munkásságának forradalmi áldozatkészségére támaszkodva erőlesen visszaverték az áruló jobboldali szociáldemokratákat és a 80. dandár tisztjeinek harcvezető „stratégiai” elgondolását a bányavidék tarthatatlanságáról. A munkástömegek hittek nekik és velük mentek. Szavukra Salgótarján és az egész bányavidék munkásai tömegesen ragadtak fegyvert, és a 80. dandár katonáival együtt védelmi állásokat foglaltak el a bányavidék északi előterében. A felfegyverzett bányászok példaadó hősiességgel és áldozatkészséggel harcolva, gyakori előretörésekkel nyugtalanították az ellenséget, előnyomulását megállították.

Ezekkel az intézkedésekkel sikerült időt nyerni egy felszabadító hadművelet előkészítésére, a csehek elleni döntő hadjárat megindítására. Május 10-en a 80. dandár és a felfegyverzett munkásszázadok Salgótarján északi arcvonalán visszavonulásra kényszerítették a cseheket. A cseh csapatok üldözésében tevékenyen részt vett a 6. hadosztály, amelynek a segítségével május 12-én a vöröscsapatok elérték Füleket.

A cseh hadsereg visszaverésével egy időben olyan hírszerző jelentések érkeztek a hadseregparancsnokságra, amelyek azt a benyomást keltették, hogy az antant rövidesen déli irányból is támadni fog. Bár a szándék valóságához ma már kétség nem fér, a hírek egy része túlzott és hamis volt.

A hadseregparancsnokságon tartott haditanács azonban úgy döntött, hogy fel kell készülni az esetleges bekövetkező támadás elhárítására. Így született meg az az elhatározás, hogy a hadseregparancsnokság az üjonnan szervezett 4. munkáshadosztályt és a 6. hadosztályt Kecskemét környékén összpontosítsa.

Ennek az volt a következménye, hogy az ez időben legaktívabb cseh front egy időre háttérbe szorult.

Az antant egyre elhúzódó, majd elmaradt támadása, valamint

a cseh hadsereg aktivitása azonban megérelték Stromfeld vezérkarj főnökben azt az elhatározást, hogy a kedvező helyzetet felhasználva, minden másol nélkülözhető erőt a csehek és a cseh—román hadsereg érintkező szárnyai ellen összpontosít és támadásba megy át. Ennek a tervnek akkor megvoltak a katonai előfeltételei is. A tiszai visszavonulás következtében a felbomlott vöröshadsereget nagyjában május közepéig sikerült újraszervezni. A munkásrezdek bevonulásával megjavult a katonák szelleme, fegyelme és harcászása. A hadsereg ebben az időben három hadtestre és nyolc hadosztályra tagozódott. 113 zászlóalj, 84 géppuskás század, nyolc lovasszázad, 39 üteg, 16 műszaki és nyolc repülőszázad állott harcászán a következő ütközetlétszámmal: 51 588 puska, 682 géppuska, 870 lovas, 63 ágyú, öt hegyi ágyú, 81 tarack, hat nehézlőveg és 37 repülőgép.

A vöröshadsereg a jól működő vasút segítségével nagy erőket tudott rövid idő alatt egyik frontszőről a másokra átcsoportosítani, így módjában volt a hadműveleteit rosszul vagy egyáltalán nem koordináló cseh és román hadsereggel szemben a szükséges helyen és szükséges időben megfelelő erőt szembeállítani. Ezt a módszert a vöröshadsereg mindaddig alkalmazni tudta, amíg a a jobboldali szociáldemokraták aknamunkája és a nehézségek fokozódásával erősödő tiszti ellenforradalmi szervezkedés a csapatok szellemét és fegyelmét alá nem ásta.

A támadó hadművelet először szűkebb feladatot tűzött maga elé: Miskolc és környékének visszafoglalását. Az eredményekre támaszkodva később a román és cseh csapatok érintkezésének megszakítása céljából egy erélyes átkelést terveztek a Tiszán. Az első feladatot a III. hadtest csapatai határozott támadással, gyorsan oldották meg. Május 21-én elérték Miskolc, Diósgyőr vonalát, május 22-re az 1. hadosztály Onód, Zsolca, Sajószentpéter, az 5. hadosztály pedig Nádasd, Pétervására körletét érte el. Ezekben a napokban lett volna óriási jelentősége annak, ha az állítólagos antant támadás kivédésére Kecskemétre, Fegyeházára küldött 6. és 4. hadosztály Miskolc környékén állott volna rendelkezésre. Számbavéve az antant támadás elmaradását is, Stromfeld a sikerrek hatása alatt elhatározta, hogy kettészakítja a cseh—román hadseregek csatlakozó belső szárnyát, döntő csapást mér a csehekre és a harci helyzet kedvező alakulása esetén a Tiszán átkelve, megtámadja a román hadsereget.

Az adott viszonyok között kitűnően elgondolt támadó-terv végrehajtására Stromfeld a következő feladatot tűzte a csapat-egységek elé:

A támadás fő vonalába irányított és Landler Jenő parancsnoksága alatt álló III. hadtestnek, melynek kötelékébe az 1., 4. és 6. hadosztály és az 5. hadosztály 10. dandára tartozott — a lehető leggyorsabban Sátoraljaújhely, Kassa, Szepsi vonalát kellett elérnie. Az 5. hadosztálynak május 29-ig Rimaszombathoz kellett előretörnie és biztosító különítményeket előretolnia Rozsnyó és

Tiszolc felé. A 3. hadosztálynak május 29-ig Losoncot kellett megszállnia, biztosító különítményt előretolni Zólyomra. Az 1. dandárnak május 29-én Lévánál kellett erős különítménnyel a támadó csoport balszárnyát biztosítani. Kockázatos, bátor terv volt ez, mert a románokkal szemben a Tisza vonalán, Tokajtól délre csak megfigyelő csoportok állottak, míg a franciák és szerbek felé a 7. és a 2. hadosztály, valamint a 44. és a 20. dandár biztosított. De Stromfeld számításba vette az ellenség passzivitását az utóbbi frontokon. A románokkal és csehekkel szemben a meglepetés hatásában és a támadás lendületében bízott, amely a két ellenséges hadsereget arra fogja indítani, hogy minden más frontrészt elhanyagolva, erőt a támadás elhárítására használja fel. A cseh front nyugati részén a vöröshadseregnek természetlől is jól védett állásai kínálkoztak a Garam mentén és a hatalmas természetes akadályt képező Duna mögött.

A május 29 helyett 30-án megindított általános támadás — a jobbszárny egy részét kivéve — az egész arcvonalon sikerrel járt. Még a támadó erők balszárnyán is, ahol a hadműveleteknek inkább lekötő jellegű volt, hogy a csehek ne tudjanak innen erőket átdobni a támadás fő irányában harcoló vöröscsapatok ellen. Itt az 1. dandár a balszárnyon elérte a Garam folyót és elfoglalta Ipolyságot, valamint a Balassagyarmattól északra fekvő magaslatot. Ezek a csapatok két tábori ágyút, 20 géppuskát, sok lőszerrel zsákmányoltak, mintegy 100 foglyot ejtettek. A 46. és 80. dandár Füleken és Rappont át Losonc irányába jutott előre. Az 5. hadosztály 65. dandára Sajókazára és Putnokra vonult be. A III hadtest frontján a 10. dandár Mucsony—Zsily vonalát, a 6. hadosztály balszárnya Frankhegy—Szikszó körletét érte el kemény harcok közben. Az 1. hadosztály Hernádnémetinél erős harcot vívott a tűzérési túlerővel rendelkező ellenséggel szemben. Május 30-án a 3. hadosztály Losoncot, másnap az 5. hadosztály Rimaszombatot, a 10. dandár pedig Edelényt szabadította fel. Június 1-én a jobbszárnyon is megszületett a várva várt siker. A felvonult tűzérési erők Hernádnémetinél szétlőtték az ellenség útegeit. Említésre méltó tény, hogy itt használták először a 30,5 centiméteres mozsarat. A 4. hadosztály tömör támadása elől a románok a Tiszához menekültek.

Az elért sikerek Stromfeld Aurél kitűnő katonai irányításának és annak az óriási lelkesedésnek voltak köszönhetőek, amely a vöröshadsereget ebben az időben eltöltötte. A sikerekben nagy része volt a május 2-a után a hadseregbe olvadt munkáscsapatok hősiességének és annak az ösztönző örömtől áradó fogadtatásnak, melyben az előnyomuló vöröshadsereget a felszabadított területek dolgozó tömegei részesítették. A munkáscsapatok lelkesedése, példaadása magával ragadta a hadsereg parasztkatonáit. A magyar vöröshadseregben harcoló proletárkatonák hősiessége örökké élő példa valamennyi, a felszabadulásért harcoló nép számára.

Stromfeld Aurél rendelkezéseivel igyekezett gyorsan kiak-

názni az eredményeket. A román jobbszárny gyors visszavonulása folytán elérkezettnek látta az időt, hogy az erők egy részét a Tiszán át a román hadsereg összeköttetéseinek mélyébe irányítsa. A 3. dandárt utasította, hogy folytassa előnyomulását Sátoraljaújhely felé, a 4. hadosztálynak pedig azt a parancsot adta, hogy Tokajnál keljen át a Tiszán és az erősítésül odarendelt 1. és 8. hadosztállyal támadjon Nyiregyháza felé. A 4. hadosztály Tokaj és Bodrogkeresztúr elfoglalása után a románokat a Tisza balpartjára vetette vissza. A Tiszán azonban nem sikerült átkelnie, mert a románok a tokaji hidakat felrobbantották, s a hadosztály nem rendelkezett elegendő hadianyaggal, amely a gyors átkelést és az ellenség üldözését lehetővé tette volna. Ezért a Tisza és Bodrog védelmére támaszkodva, a 3. dandár vonalán Sátoraljaújhely felé tört előre.

A cseh fronton a vöröshadsereg tovább folytatta győzelmes előrenyomulását. A csapatok június 3-án Érsekújvár, Léva, Vámosfalva, Szendrő és Göncruszka mögé vetették vissza a csehek. A 6. hadosztály hadműveletei a fő támadási vonalon Szikszó, Kassa irányában rendkívüli gyorsasággal haladtak előre. A gyalogság elé, az élre vetett tüzérség lehetetlenné tette, hogy a csehek jelentékeny tüzérségi erői állást foglalhassanak el és a 6. hadosztály június 4-én Abaújvár és Buzita mögé szorította vissza az ellenséget. Június 5-én a 3. dandár már Sátoraljaújhely környékén, a 6. hadosztály Abaújvár, Nagyida vonalán, a 3. hadosztály egy különítménye pedig Aranyosmarótnál harcolt. Június 6-án a 16. gyalogezred bevonult Korponára és Selmezbányára, a támadás fő vonalán hatalmas lendülettel előretörő 6. hadosztály pedig Kaszáról és környékéről űzte ki a cseh csapatokat. Kassa elfoglalásának nagy jelentősége volt, mert ez a vasúti csomópont a Hernád folyó északi medencéjén átvezető utak és vasutak kulcsa, s innen ágazott el vasút és országút Eperjes—Bártfa felé.

Kassa dolgozói kitörő lelkesedéssel fogadták a vöröshadsereg győzelmes csapatait, s a vöröskatonák minden dolgozó házában szívesen látott vendégek voltak. Nagy ünnepekkel fogadták a budapesti munkástanács Kassára érkező küldöttségét is.

A Kassát felszabadító 6. hadosztály csapatai rövid pihenő után követték a visszavonuló ellenséget. Június 9-én a 10. dandár Tornát, a 65. dandár Szilice—Pelsőc—Csetnek—Jolsva vonalát érte el, a 39. dandár Hacsó községet. A balszárnyon az 1. dandár egy Léva ellen irányult cseh támadást vetett vissza. 10-én pedig a 80. dandár Besztercebánya felé nyomult előre. Még június 9-én Eperjest is felszabadította az 1. hadosztály. A cseh hadsereg csapatai egyes arcvonalszakaszokon ellentámadásokat indítottak, de csak jelentéktelen és múló helyi sikereket értek el, a vöröshadsereg támadó lendületét megállítani nem tudták.

Ebben a helyzetben az antant diplomáciai lépéssel sietett a csehek segítségére. Az antant nevében Clemenceau június 8-án jegyzéket intézett a magyar tanácskormányhoz. Követelte a had-

műveletek beszüntetését és a vöröshadsereg csapatainak visszavonását a cseh támadás előtti vonalakra.

Június 9-én a III. hadtest előterjesztést tett a hadseregparancsnokságnak, s azt javasolta, hogy a kedvező harctéri helyzetet kihasználva, a vöröshadsereg a cseh csapatok megsemmisítése érdekében erélyesen folytassa a támadást a Hernád völgyében és nyugaton, a Vág folyó vonala mentén. A hadseregparancsnokságnak más elgondolása volt. Stromfeldnek már a csehek elleni hadműveletek megindításánál az volt a terve, hogy a csehek visszavetése és a cseh—román arcvonal kapcsolatainak megszüntetése után a vöröshadsereg fő erőivel a románok ellen fordul. Terve szerint a Tiszának Tokajtól fölfelé eső szakaszán átkelve, s a román hadtápterület mélyébe törve, visszavonulásra kényszeríti a Tisza középfolyásánál elhelyezkedett román erőket, azok jelentékeny részét elvágja összeköttetéseitől és megsemmisíti. Alapvető elgondolása most is ugyanaz volt. Végrehajtásának előfeltételeit úgy akarta megteremteni, hogy a cseh hadsereget hosszabb időre képtelenné teszi a támadásra. Ezért elhatározta, hogy a Tisza-átkelési tervet és a románok elleni támadás tervét feladja és ehelyett csak Kassa és környékének biztosítására szorítkozik. A Hernád völgyében visszavonuló csehekkel szemben pedig ott hagyja az 1. hadosztályt és tartaléknak a 6-ikat. Stromfeld a Kisalföldön akart döntő csapást mérni a csehszlovák erőkre. Az e célból újonnan megalakított V. hadtest parancsnoksága alatt a 3., 4. és 8. hadosztályt Léva—Párkányháza között vonultatta fel, hogy ezzel a tekintélyes erővel Nyitra, Érsekújvár felé támadjon.

A szlovákiai felszabadított területek növekedésével mozgalom indult meg, amely a Szlovák Tanácsköztársaság megalakítását követelte. Egyidejűleg az előrenyomuló vöröscsapatok parancsnokságainál szlovákiai dolgozók, köztük nagy számban fiatalok jelentkeztek, kérve felvételüket a vöröshadseregbe. Erre az erősödő mozgalomra támaszkodva 1919. június 16-án megalakult a Szlovák Tanácsköztársaság. A Kassát felszabadító 6. hadosztály politikai biztosa Budapestről 5000 teljes gyalogsági felszerelést szerzett be a szlovák vöröshadsereg egységei számára, de azt már nem lehetett felhasználni, mert a fölszerelés Kassára érkezése napján a Magyar Tanácsköztársaság csapatai — mint később látni fogják — visszavonulóban voltak.

Miután a tanácskormány az imperialisták követelésének nem tett eleget, Clemenceau megismételte felszólítását és június 13-án kelt táviratában az antant nevében megígérte: ha a vöröshadsereg csapatai visszavonulnak a cseh támadás előtti vonalra, az antant kötelezi a román hadsereget, vonuljon vissza a Tiszától a régebben kijelölt demarkációs vonalra.

Böhm Vilmos hadseregparancsnok, aki a szociáldemokrata párt többi áruló vezetőjével, s ezeken keresztül az antanttal, továbbá a magyar burzsoázia Bécsbe menekült ellenforradalmi csoportjainak bizottságaival állandó összeköttetést tartott fenn, június 16-án

parancsban, minden kommentár nélkül közölte a hadsereggel Clemenceau jegyzékét.

A kommunisták közül többen a leghatározottabban ellenezték a vöröshadsereg visszavonulását a felszabadított területekről addig, amíg a tanácskormány elfogadható garanciát nem kap, hogy a románok is kiűrik az általuk megszállt tiszántúli területeket. A tanácskongresszus azonban az áruló szociáldemokraták nyomására visszavonulást elrendelő határozatot fogadott el. A visszavonulási parancsot a csapatok nem értették meg, nem értették, miért kellene kiűriteniük a vérrel felszabadított területeket. A vöröskatonák harcolni akartak a proletárdiktatúra védelmében.

A cseh csapatok június 16-án Lévára támadtak s az egész arvonalon tervszerű támadásuk fejlődött ki. A hadseregparancsnokság június 17-én kénytelen volt a hadműveletek folytatását elrendelni. A Lévánál előidézett válságos helyzetet a 4. hadosztály mentette meg: észak felé irányuló ellentámadásával június 18-án visszaverte az ellenséget. A 8. hadosztály Érsekújvár felé nyomult előre, a keleti szárnyon pedig a 6. hadosztály harcokban Margitfalva, Kojósó, Aranyida vonaláig tört előre. Június 21-én az 1. hadosztály csapatai harcolva majdnem elérték az Eperjestől északnyugatra fekvő Branyiszkö-hegységet. Itt 14 géppuskát és ágyúkat zsákmányoltak, foglyokat ejtettek. A 6. hadosztály kiverte a cseh csapatokat Gölnicbányáról, június 23-án pedig Szepesremetéig és Szomolnokig jutott előre.

Június 22-én Pellé francia tábornok, az antant megbízottja felszólította a magyar tanácskormányt, hogy a Clemenceau jegyzékében foglalt területeket üritse ki.

Az áruló jobboldali szociáldemokrata vezetők és a szakszervezetekben dolgozó emberek az antant újabb felszólítását felhasználták ellenforradalmi céljaikra. Azt a hírt terjesztették a fővárosban, hogy a vöröshadsereg máris visszavonulóban van, a tanácskormány bukása napok kérdése és az antant irányítása mellett új kormány fog alakulni, a — természetesen jobboldali — szociáldemokraták és a polgári pártok részvételével. Ezt a kormányt az antant nemcsak fegyverrel, hanem élelmiszerekkel is támogatni fogja — mondták a szociáldemokraták. E híresztelés hatása alatt az eddig óvatoskodó és nagyrészt gyáván meglapuló ellenforradalmi erők aktivizálódtak. Június 24-én az óbudai kikötőben állomásozó dunai monitorok csatlakoztak az ellenforradalmárokhoz és tűz alá vették a tanácskormány hivatalos helyiségévé alakított Hungária-szállót. A volt Ludovika katonai főiskola tisztjelöltjei is az ellenforradalmárok mellé álltak és egy csoportjuk megszállta a Józsefvárosi telefonközpontot. A kommunista vezetők túlnyomó része ekkor a fronton volt. A vasahadosztály parancsnoka, Haubrich József, bár több ezer emberrel és jelentős tüzérséggel rendelkezett, semmit sem tett az ellenforradalmi lázadás leverésére. A budapesti helyőrség néhány kommunista vezetés alatt álló egységének, a proletárdiktatúrához hű néhány tüzérütegnek, valamint önkéntes

munkáscsapatok bátor fellépésének volt köszönhető, hogy ezt az ellenforradalmi puccsot, melyhez tömegek nem csatlakoztak, gyorsan sikerült leverni.

Böhm Vilmos, Haubrich József és az ellenforradalmárokkal összeköttetésben állott többi áruló jobboldali szociáldemokratának e napokban tanúsított passzivitásáról kiderült, hogy csak azért nem léptek fel nyíltan a proletárdiktatúra ellen, mert látták, hogy a munkások hívek maradtak a Tanácsköztársasághoz és annak védelmére keltek.

Június 24-én Böhm Vilmos hadseregparancsnok újabb parancsot adott ki az ellenségeskedések beszüntetésére, 29-én pedig a felszabadított területek kiürítését rendelte el.

Ez a parancs jelentette kezdetét a voróshadsereg felbomlásának. A csapatok számára érthetetlen intézkedés mérhetetlen elkeseredést váltott ki a katonák tömegében. Egyedül a kommunista politikai megbízottak megszilárdult tekintélye és munkája akadályozta meg a rögtöní katasztrófát: együtt tudta tartani a hadsereget. Biztosította visszavonását a felszabadított területekről és parancs szerinti átcsoportosítását.

A cseh fronton harcolt csapatok közül a 2. dandár Tokajnál, a 3. dandár Sátoraljaújhelynél, az 1. hadosztály Szikszónál, az 5. hadosztály Sajószentpéter—Putnoknál, a 80. dandár Salgótarján—Pásztónál, a 3. hadosztály Rétság—Verőcénél, a 4. hadosztály Dunakeszi—Alagnál, a 6. hadosztály Jászladány—Újszász környékén gyülekezett.

Stromfeld Aurél a csapatok átcsoportosítása után lemondott vezérkari főnöki megbízatásáról. Úgy látta, hogy győzelmekkel kezdődött terveinek végrehajtására nincs lehetőség és elgondolásaival nem értenek egyet. Lemondása súlyos veszteséget jelentett a voróshadsereg, amely Stromfelddel elvesztette tehetséges vezetőjét.

Böhm Vilmos hadseregparancsnok, betegségére hivatkozva, fölmentését kérte. Követi megbízást kapott Bécsbe, ahol azután közvetlenül tárgyalhatott a proletárdiktatúra megbuktatásáról az antantkövetiségekkel, a reakciós magyar nagybirtokosok, nagytőkészek ellenforradalmi bizottságaival.

Az ellenséggel alkudozó szociáldemokrata vezetők ekkor már biztosra vették, hogy a proletárdiktatúra soká nem tarthatja magát és könnyen egyeztek bele, hogy a voróshadsereg parancsnokságát az áldozatkész forradalmár Landler Jenő vegye át.

Jelölése azoknak a nagy sikereknek alapján történt, amelyeket a voróshadsereg III. hadteste Landler Jenő parancsnoklása alatt a csehек elleni május—júniusi offenzíva idején elért. Ezekben a harcokban Landler Jenő, aki sohasem volt katona, kitűnő stratégiai meglátásokkal és taktikai érzékkel rendelkező hadtestparancsnoknak bizonyult. A hadsereg vezérkari főnökévé a III. hadtest vezérkari főnökét, Julier Ferenc alezredest nevezték ki.

Az új hadseregparancsnokra nehéz feladatok vártak. A belső

bitangok, az áruló szociáldemokraták és a hadseregben levő hivatalos tisztek ellenforradalmi szervezete már a győzelmes előnyomulás idején is mindent megtett a hadsereg erkölcsi egységének megtörésére, harci szellemének aláásására. Aknamunkájuk hatása a sikerek idején csak kismértékben mutatkozott, s különben is akkor ezt az aknamunkát nagy óvatossággal folytatták. A győztes csapatok visszavonása kedvezőbb talajt teremtett számukra. Tevékenységük züllesztő hatása már az erők átcsoportosítása idején megmutatkozott az egyre gyakrabban felmerülő fegyelmetlenségben, önkényes eltávozásban és a tiszti ellenforradalom leplezetlenebb felképésében. A vöröshadsereg új állásaiba és telepítési helyeire már erősen megfogyatkozva, egységében, fegyelmében megingatva érkezett meg. Kétségtelen, hogy az új hadseregpáncsnok könnyebben tudta volna leküzdeni ezeket a jelenségeket, ha vezérkari főnökként Stromfeld Aurél állott volna mellette. Az új vezérkari főnök, akiről sajnos, csak később derült ki, hogy elárulta hazáját és a vezetésére bízott vöröshadsereget, titokban támogatott minden züllesztő munkát és igyekezett megvédeni az egyre arcátlanabban szervezkedő ellenforradalmi tiszti csoportokat.

Landler Jenő, más elfoglaltsága miatt csak később, július 22-e táján foglalhatta el hadseregpáncsnoki beosztását. Addig helyettesítésképpen Böhm Vilmos maradt a hadseregpáncsnok, aki nemhogy intézkedett volna a hadsereg egységének és fegyelmének helyreállításáról, hanem hadseregpáncsnoki tekintélyével fedezte az új vezérkari főnök, Julier és a tiszti ellenforradalmi csoportok züllesztő tevékenységét. Csak egyes olyan kötelékekben folyt ebben az időben a felvilágosító, továbbképző és fegyelmező munka, ahol a politikai vezetést a kommunisták kezében volt. Ez azonban csak kevés egységet jellemezett, mert a túnyomóan szociáldemokratákból álló központi párttitkárság válogatta ki a politikai megbízottakat.

A vöröshadsereg támadása a tiszai fronton

Miután a vöröshadsereg visszavonult a csehek ellen vívott harcai során felszabadult területekről, rövid szünet állt be a hadműveletekben. A Tanácsköztársaság kormánya eleget tett a Clemenceau-jegyzékben foglaltaknak, visszavonta erőit a cseh támadás előtti vonalakra. A románok ellenben nem voltak hajlandók — a Clemenceau-jegyzék ígérete ellenére — kiüríteni az általuk megszállt tiszántúli vidékeket. Ennek következtében a Tanácsköztársaság elvesztette a legjelentékenyebb gabonatermő területeit, s az amúgy is súlyos élelmiszerhiány még jobban érezte hatását. Felmerült a kérdés, mit kell tenni a Tanácsköztársaság fenntartása és védelme érdekében? A jobboldali szociáldemokraták csak egyetlen utat láttak: a tanácskormány lemondását, kapitulációt az antant előtt, a tőkés rendszer visszaállítását. A kommunisták azonban folytatni akarták a harcot. Elhatározásukban számításba vet-

ték azt is, hogy a Magyar Tanácsköztársaság védelmére a nemzetközi munkásszervezetek július 21-re nemzetközi rokonszenvsztrájkot helyeztek kilátásba. A kommunistáknak az volt az álláspontjuk, hogy a nemzetközi reakció határozatlansága és a csehszlovák hadsereg ideiglenes harcképtelensége következtében beállott szünetet — a Tisza vonalára támaszkodva — a vöröshadsereg talpraállítására és kiegészítésére kell felhasználni, csak aztán lehet támadni. A jobboldali szociáldemokraták áruló magatartása következtében beállott vitát az ellenforradalmi erők teljes mértékben kihasználták.

Julier Ferenc vezérkari főnök felismerte, hogy a szociáldemokraták egy részének ingadozó, más részének áruló magatartása ellenére is a kommunisták keresztülvihetik tervüket: talpraállíthatják és harcképesé tehetik a vöröshadsereget. Ezért vezérkari főnöki helyzetét és szaktekintélyét arra használta fel, hogy a tanácskormányt egy új, azonnali támadó hadjárat megindítására bírja rá.

Az történt ugyanis, hogy a vöröshadsereg vezérkarában működő ellenforradalmi tisztek a románok elleni támadás egész haditervét Bethlen, Horthy, Gömbös segítségével eljuttatták a román hadseregarancsnoksághoz. A román vezérkar már a támadás előtt pontosan ismerte a vöröshadsereg terveit s idejekorán módjában állott megfelelő ellenintézkedéseket tenni.

Julier a tanácskormánynak a támadásra vonatkozó utasítását be sem várva, már július 5-én a következő intézkedést adta ki: „A hadseregarancsnokság szándéka, tekintet nélkül arra, hogy a románok a tiszántúli területet kiüritik vagy nem, a hadsereg zómével a Tiszán átkelni és egyelőre a reánk erőszakolt demarkációs vonalig előnyomulni. Ehhez két csoport alakíttatik:

a) I. hadtest a 2., 6. és 7. hadosztályokkal Szolnok, a 8. hadosztállyal Csongrád környékén. Irány: Békéscsaba, egy oszloppal Nagyvárad felé.

b) III. hadtest az 1. és 5. hadosztállyal, a 2. és 3. dandárral Tokaj környékén. Irány: Debrecen, egy oszloppal Nagykároly felé.”

Az ellenséges erők elvonása céljából egy dandárnak a két csoport között, Poroszlónál kellett átkelnie a Tiszán.

E hadművelet megkezdésének idejére a vöröshadsereg ereje gyengébb volt, mint a diadalmas északi hadjárat idején. A szociáldemokraták züllesztő agitációja következtében a májusi fellendülés idején frontra vetett és kiváló magatartást tanúsított munkásrezredek egy része a Budapesten keresztül történő átcsoportosítás folyamán elszéledt, a katonák hazatértek. Más munkásrezredek egyáltalán nem vettek részt a hadműveletekben. Ezzel lényegesen megváltozott a hadsereg szociális összetétele is. Csak egyes csapattörödékek — melyeknek vezetése kommunisták kezében volt — teljesítették a parancsot és foglalták el kijelölt helyüket a Tisza mögött. Ehhez járult az is, hogy az ellenforradalmi tisztek nem használták fel a rendelkezésre álló teljes erőt a támadásra. Nagy

hátrányt jelentett, hogy a Tisza hídjainak felrobbantása következtében a páncélvonatokat nem lehetett átvinni a folyó balpartjára, melyek pedig az északi hadjárat során Salgótarján felszabadításánál, a Szikszó—Kassa—Eperjes felé végzett hadműveletek alatt és másutt is igen jelentékeny szerepet játszottak.

Kétségtelen, hogy egy erős, egységes kommunista párt ebben a helyzetben is megtalálta volna az utat a munkástömegekhez. Bizonyos mértékben megismételhetette volna a majus eleji nagy fellendülést és rövid idő alatt újabb munkáscsapatokkal egészíthette volna ki a vöröshadsereg megritkult sorait. De ilyen párt nem volt, s ezért a szociáldemokraták harcveszítő aknamunkája, a vezérkarú főnök áruló mesterkedései feltartóztathatatlanul sodortak a proletárdiktatúra felé.

Ennek ellenére a bekövetkező események azt mutatták, hogy a vöröshadsereg, még a felvázolt viszonyok között is forradalmi hadsereg, a proletárdiktatura hadserege volt.

A vöröshadsereg hiányos technikai felszerelése miatt a Tiszán való átkelés nehéz feladatot jelentett. Mégis sikerült azt megoldani. A vöröshadsereg fő ereje, melyet a szolnoki hídfelelő felállított 210 löveg tüze támogatott, csodálatra méltó lendülettel, hősiiesen hajtotta végre feladatát.

A támadás július 20-án, hajnali 3 órakor indult meg. Elsőnek a 7. hadosztály csapatai keltek át a folyón. Három csoportra tagozódva támadtak: az északi csoportot a 6. hadosztály 101. ezrede, a középsőt a 7. hadosztály 4. ezrede, a délit a tengerész ezred képezte. A vöröshadsereg tüzérsége rövid idő alatt elhallgattatta a román hadseregnek a Tisza keleti partján felállított ütegeit és megbénította az ellenség ellenálló erejét. Délelőtt 9 óráig már a 6. hadosztály partjára jutottak, s az 5. hadosztály a szolnoki pályaudvar környékén készen állott az átkelésre. Este 9 óráig már az egész szolnoki támadó csoport a Tisza balpartján volt és ott széles hídfelelő foglalt el.

A vörös csapatok ebben a hídfelelőállásban 9 román ágyút, több géppuskát és foglyot ejtettek. A foglyok kihallgatásakor kiderült, hogy a román hadvezetés képtelennek tartotta a vöröshadsereget ilyen erélyes átkelési akcióra, s ezért a támadás az ellenséget rendetlen visszavonulásra kényszerítette.

Az arcvonal déli, csongrádi szakaszán, a 2. hadosztály arcvonalán, július 20-án 9 óra tájban a 15. ezred átkelt a Tiszán és elérte a Kurca patak vonalát. A 38. ezred I. zászlóaljja Szentés irányában kelt át a Tiszán, a II/68. zászlóalj bevonult Mindszentre. A csongrádi csoport csekély tüzérséggel rendelkezett, ezért a románok itt erősebb ellenállást fejtettek ki. A hadosztály átkelt részei: két 38-as zászlóalj nyugati irányból, a II/68. zászlóalj pedig Szegváron át nyomult előre Szentés felé. A 30. ezred 20-án este még a Tisza jobbspertjén készült az átkelésre. A 2. hadosztály csapatai június 21-én Szentésről kiűzték a románokat.

Az északi, a tokaji csoport támadását hátráltatta a hajnaltáj-

ban leereszkedő sűrű köd. A tüzérség csak reggel 7 óra tájban tudta támogatni az átkelést. Tüzérségi tűz támogatásával Tiszadobnál az I/39. zászlóalj, Szabolcsnál a 23. ezred két járőre ellenállás nélkül kelt át a Tiszán. Ugyanaznap este 9 óráig a 21. ezred elérte a számára kijelölt vonalat a Tisza balpartján, Timár és Rakamaz községek keleti szegélyét. A II/39. zászlóalj Nagyfalut, a III/30. zászlóalj Tiszaeszlár szabadította fel. A rakamaz—nyiregyházi országot mentén támadó csoport tartalékát képező XIII. vadászzászlóalj Rakamaz nyugati részén foglalt állást. A 32., 9. és 16. ezredek átkelőben voltak a Tiszán és éleik már hídfőállást foglaltak a keleti parton. A hadosztály műszaki osztaga Tokajnál hadihídat építettek és nehéz póthíd építéséhez fogtak. Az egész csoport átkelése csekély veszteséggel járt, míg az ellenségtől 4 tarackot zsákmányolt és foglyokat ejtett.

A szolnoki csoport július 21-én folytatta támadó hadműveleteit. A 6. hadosztály 101. ezrede, balszárnyára Tiszapüspökre támaszkodva előrenyomult a Törökszentmiklóstól északra fekvő területen, a 33. ezred Törökszentmiklós és Pusztalmás között támadott. A 6. hadosztály arcvonalán a románok tüzérséggel támogatott ellentámadást intéztek, de azt a vöröscapatok visszaverték. A 6. hadosztály 33. ezredének egy zászlóalja elérte Törökszentmiklóst. A 7. hadosztály csapatai az ellenségnek Blaskovicstanya és Tenyőtanya között indított ellentámadását állították meg.

Kevésbé volt sikeres a poroszló—tiszafüredi csoport akciója. Itt az ellenség jelentékeny tüzérségi fölényrel rendelkezett, s így július 20-án este csak az I/26. zászlóalj roham-télszázadának és a III/26. zászlóalj egy kisebb különítményének sikerült átkelnie a Tiszán.

A tokaji csoportnál a megerősítésül odarendelt 1. hadosztály csapatai harcok közben lassan haladtak előre. Az I. és III/9. zászlóaljak kemény kézitusát vívtak az ellenséggel.

Július 22-én a III. hadtest átcsoportosított csapatai Tokajtól keletre harcok közben elérték Szabolcs község nyugati, Nagyfalú és Tiszaeszlár községek keleti szegélyét, 23-án pedig Gáva, Prenihalom, Csehhalom, Nagyfalú, Tiszaeszlár vonalát.

A poroszló—tiszafüredi csoport helyzete is megjavult. A 80. dandár csapatai bevonultak Tiszaörvényre, Egyekre és Tiszacségre.

Július 22-én az I. hadtest körletében a 6. hadosztály elérte Fegyvernek—Szapárfalu és a fegyverneki vasútállomás vonalát, üldözte a visszavonuló románokat. Turkeve, Kisújszállás, Kenderes és Kunhegyes irányában egy-egy géppuskás szakasszal kiegészített századot küldött ki. A 7. lovasezred Kenderes vonalába ért. Az ellenség a kisújszállás—szolnoki vasútvonaltól délre megtámadta a 7. hadosztály csapatait. A segítségre küldött 5. hadosztály támogatásával a román támadást visszaverték.

A szentesi csoport sikeresen visszaverte a románoknak a déli szárny ellen intézett támadását.

Az I. hadtest körletében a 6. hadosztály csapatai felszabadították Kisújszállást és Kenderest. A 7. lovasezred rohammal visszavetette a támadó román lovasságot. Az 5. hadosztály csapatai harcok közben Turkevét, a 7. hadosztályé pedig ugyancsak harcolva Mezőtúrt érték el. Az I. hadtest július 23-án délelőtt jelentette, hogy az ellenség menekülésszerűen vonul vissza. A fogoly román tisztek többnyire erdélyiek, pánikhangulatban voltak és a román csapatok morális állapotát igen alacsonyra értékelték.

Bármennyire is sikeres volt általában a vöröshadsereg július 20-án megindított támadása, a front július 23-i helyzetének mégis aggasztania kellett volna a hadseregszervezetet és elsősorban a vezérkari főnököt. A négy támadó csoport közül egyedül a Szolnoknál átkelt fő csoport volt az, amely 35—40 kilométerre jutott előre a Tiszától. A többi csoport a támadás negyedik napján is csak 2—5 kilométerre haladt előre. A támadó csoportok, főleg a szolnoki csoport szárnyai fedetlenek voltak és ezt a román hadvezetőség ki is használta. Kétségtelen, hogy a szolnoki csoport támadásának lendülete és sikere bizonyos zavart idézett elő a román csapatoknál és a hadvezetőségnél is. De ezt a krízist a vöröshadsereg támadási tervének birtokában gyorsan likvidálták. A román csapatok ellentámadásai a harmadik napon a vöröshadsereg fő erejével, a szolnoki csoporttal szemben, már a szárnyak ellen irányultak. A támadó csoportok között széles rések tátongtak, amelyek veszélyességét még növelte a szolnoki csoporttól északra és délre operáló erők lemaradása, egy helyben topogása. A szolnoki csoport minden további előrevitele a tőle délre és északra levő csoportok megerősítése és előrehozása nélkül bekerítő mozdulatokra adhatott alkalmat az ellenségnek. Tapasztalati tény, hogy a szárnyak veszélyeztetését, a bekerítés veszélyét csak magas politikai öntudattal rendelkező, fegyelmezett és a dolgozók uralmához hű tisztek vezetése alatt álló csapatok bírják el. A magyar vöröshadseregből mindez a minőség ebben az időben már hiányzott.

A vezérkari főnök, az áruló Julier alezredes már összeköttetésben állott a bécsi antant missziókon keresztül az ellenforradalmi szegedi bábkormányval és a román hadseregszervezettel. Arról is tudomása volt, hogy a jobboldali szociáldemokraták Bécsbe küldött ügynökei, Böhm Vilmos és társai a proletárdiktatúra megbuktatásáról tárgyalnak az antant missziókkal, Bethlen István gróffékkal, sőt Horthy küldötteivel is. Ezért érthető, hogy az arcvonal kritikus helyzetét figyelembe nem véve, július 24-ére általános előnyomulást rendelt el. Julier tiszttában volt azzal, hogy ez az intézkedés még jobban elmélyíti a támadó csoportok közötti űrt és az ellenség számára megkönnyíti a szárnyak megkerülését, a bekerítő mozdulatokat.

Ezen a napon a 6. hadosztály egy különítménye Karcagot, az 5. hadosztály 10. gyalogezrede Pusztacseget érte el, a 7. hadosztály egy lovasszázada pedig Dévaványa irányában nyomult előre. Ezzel még mélyebb és szélesebb lett a szolnoki fő csoport, a po-

roszló—tiszafüredi, valamint a csongrád—szentesi csoportok közötti rés, még támadhatóbbakká lettek a szolnoki csoport szárnyai. A román hadvezetőség ki is használta ezt a helyzetet. A 2. román vadászadosztály csapatai Püspökladány felől, Kisújszállás irányában támadták a szolnoki csoport északi szárnyát. Ugyanakkor a csongrád—szentesi déli csoport csapatait annak vezérkari főnöke, Politovszki ezredes, aki Julieren keresztül Horthyékkel kapcsolatba került, minden ellenséges nyomás nélkül visszavonta a Tiszához.

A tiszti ellenforradalom most még bátrabban lépett akcióba. A reakciós tiszti parancsnokok kihasználták a bekerítéstől való félelmet, amely a szárnyak fedezetlensége folytán a katonák közt elterjedt. A „csapatok megmentése” címén több helyen ellenséges nyomás nélkül rendeltek el visszavonulást, s ezzel a katonák sorában pánikhangulatot keltettek. E hangulat kialakításában a reakciós tisztek kitűnő segítőtársakra találtak a hadseregben levő jobboldali szociáldemokratákban, s a katonákat szembeállították azokkal a harcos kommunistákkal, politikai megbízottakkal, akik a tisztek és a szociáldemokraták aknamunkája ellenére helyre akarták állítani a csapatok harci szellemét.

Julier vezérkari főnök, aki június 24-én általános előnyomulást rendelt el, július 26-án elrendelte az általános visszavonulást. A román hadsereg politikai, erkölcsi állapotára jellemző, hogy a vöröshadseregnek a Tisza mögé történő, rendetlenül végrehajtott visszavonulása is szinte veszteség nélkül ment végbe. Még a szolnoki csoport nagyszámú tüzérsége is zavartalanul jutott át a Tisza jobbpartjára.

Ezzel a szociáldemokrata aknamunka és a reakciós tisztek árulása következtében, a román erők gyenge nyomására visszavonult vöröshadseregben megindult a teljes felbomlás. A csapatokat a Tisza mögött sem lehetett többé talpraállítani és rábírni, hogy a Tisza vonalát védelmezzék. A reakciós tisztek és szociáldemokrata munkatársaik mellett egyenként és csoportosan elszéledtek a csapatok katonái is. A szociáldemokraták aknamunkájának következménye volt, hogy a Budapesten állomásozó teljesen érintetlen, 22 000 puskával és 30 ágyúval rendelkező IV. hadtestet sem lehetett felhasználni a felbomló front megerősítésére, a Tanácsköztársaság védelmére.

A visszavonulással alapjában megszűnt a Magyar Tanácsköztársaság annyi győzelmet aratott dicsőséges harcainak sora, amely munkásosztályunk és egész dolgozó népünk forradalmi küzdelmeinek hősi hagyománya, szocializmust építő jelenünk erőforrása lett. A tanácskormány helyét elfoglalta az árulók kormánya, a Peidl-kormány, hogy öt nap múlva átadja a hatalmat a polgári reakció kormányának, a kalandor Friedrich István kormányának. Ezt követte Horthy még véresebb fehérterrorja, melyet a jobboldali szociáldemokraták úgy buzdítottak, hogy „bűnhődjenek a bűnösök” — a kommunisták.

*Szociáldemokrata áruálás és tiszti ellenforradalom.
A vöröskatonák hősiessége*

A magyar munkásosztály 1919. május 2-i hősiesség elhatározása következtében önkéntesekből álló munkásezredek erősítették meg a vöröshadsereget, és ezzel gyökeresen megváltoztatták annak összetételét. A vöröshadsereg a proletárdiktatúra osztályhadseregévé vált. A munkásezredek szervezési módja azonban — melyet akkor a sürgősség tett indokolttá — később hátrányosan hatott ki ezeknek a csapatoknak és az egész hadseregnek fegyelmére. A május 1-i és 2-i nagy napokban az egyesült párt megbízottai különféleképpen magyarították meg a helyzetet a proletárdiktatúráért harcolni kész munkások tömeggyűlésein. A kommunisták a proletárhatalom védelmére hívták fel a munkásokat. Nem áltatták őket azzal, hogy a tőlük várt erőfeszítés rövid lélegzetű, az áldozat pedig jelentéktelen lesz. A hősi orosz munkásosztályra hivatkoztak, amely akkor már egy esztendeje vívott élethalálharcot 14 imperialista állam intervenciósi haderejével és a belső ellenforradalom bandáival. A szociáldemokraták, akiket a tömegek elsőpró lelkesedése kényszerhelyzetbe hozott, azzal agitáltak, hogy csak „egy nyomásra” kell kimenni a harctérre. Ennek a jelszónak az alkalmazásánál is az általuk tervezett kompromisszumok valamelyikére gondoltak. Később ez az egy nyomásról szóló jelszó az áruáló szociáldemokraták egyik eszközüvé vált a hadsereg züllesztésére.

A munkásezredek és zászlóaljok felállítása szakmai, üzemi alapon történt, s így egy-egy ilyen egység nagyjában nem volt más, mint a felfegyverzett és hadbavonult szakszervezet. Ennek a szakszervezeti formának egyetlen előnye a csapatok gyors összeállítása volt, minden más szempontból hátrányt jelentett. A szakszervezetek vezetése a két párt egyesülése után is túlnyomóan a szociáldemokraták kezében maradt. Ez a tény ebben az esetben azt jelentette, hogy a katonai munkásalakulatok nagy részében érintetlen maradt a szociáldemokrata befolyás. A munkáskatonák régen ismerték egymást, sőt egymás családi viszonyait is. Tudták, hogy ki maradt otthon és azt is, hogy kinek sikerült szociáldemokrata összeköttetései révén a frontról hazatérni. A hátországgal, az otthonlevőkkel a katonák korlátozás nélkül levelezhettek, amit az ellenforradalmi aknamunka alaposan kihasznált. A front eseményeit a háterszágbán részletekbe menően ismerték, a fronton pedig a katonák túlzottan kedvezőtlen tájékoztatást nyertek az otthoniak helyzetéről. Az első hetekben, amikor a munkásezredek hősiessége magával ragadta az egész hadsereget, ezek a tényezők még kevésbé hatottak. Hatásuk akkor kezdett erősebben mutatkozni, amikor Kassa felszabadítása után a hadműveletet csökkenő erővel folyták. Ekkor már a jobboldali szociáldemokrata funkcionáriusok kidolgozták a defetizmus terjesztésének, a fegyelem aláadásának módszereit a háterszágra és a hadseregére is. Irányítani kezdték a hozzátartozók, a családtagok és szaktársak levelezését a fronttal. Az élelmészési

nehézségeket felhasználva, elégedetlenséget szítottak. Kihasználták egyes hátszágai szervek bürokratizmusát, a suttogó propagandát és minden lehető alkalmat arra, hogy a hozzátartozókkal panaszos leveleket irassanak a frontra. Ezekben a hozzátartozók például azt írták, hogy csak „a szamarak vannak a fronton”. Név szerint megjelölték azt, aki önkényesen hazatért, és kiemelték, hogy az illetőnek nem történt semmi baja, nyugodtan elfoglalta régi munkahelyét. A züllesztésnek száz és száz fajtáját használták fel a hadsereg fegyelmének megbontására.

A fronton azzal agitáltak, hogy a munkásezredek csak „egy nyomásra” jöttek ki a frontra, s mivel ez a „nyomás” sikerrel járt — most már kérhetik hazabocsátásukat. Ez a jelszó a hadműveletekben kifáradt és a hazulról irányított rossz hírek befolyása alá került katonáknál igen gyorsan terjedt el és megbénította a csapatok egységét. A kommunista katonák és politikai megbízottak forradalmi hűsége, ennek megfelelő magatartása csak lassítani tudta a meginduló lazulást, de megakadályozni nem volt képes. Különben is csak kevés egységnél voltak kommunista politikai megbízottak, mert Böhm Vilmos hadseregparancsnok igyekezett azokat mindenképpen diszkreditálni és sokat különböző ürügyek alatt el is távolított a hadseregből. Tevékenységi körüket igyekezett szűkíteni, mondván, hogy a „politikai megbízott katonai kérdésekbe ne szóljon bele, mert azokhoz nem ért”. Böhm Vilmos csak a reakciós hivatásos katonatisztekett tartotta „alkalmasnak” a katonai vezetésre. A szociáldemokraták hadseregbontó munkáját maga Böhm Vilmos hadseregparancsnok vezette.

Még kevésbé lehetett szó ilyen körülmények között arról, hogy a katonai forradalmi törvényszékek, melyek felállítását Böhm egyik parancsában nagyhangúan bejelentette megfelelhesenek fegyelmező hivatásuknak. A szociáldemokrata munkásárulók és az ellenforradalmi tisztek szabadon fejthették ki bomlasztó tevékenységüket a hadseregben.

A szociáldemokraták Clemenceau jegyzékét is eszközül használták fel céljuk elérésére: a Tanácsköztársaság megdöntésére. Böhm hadseregparancsnok és környezete a fronton előforduló minden nehézséget és fennakadást annak a bizonyítására igyekezett felhasználni, hogy a hadsereg képtelen a hadműveletek folytatására s ezért azonnal békét kell kötni. Minden úton-módon a visszavonulás gondolatát törekedett bevinni a hadseregbe. „Béke minden áron”, a „szocializmus felépítése az antant segítségével”, „demokrácia — hús, zsír, bor” — a jobboldali szociáldemokraták ezekkel a jelszavakkal tévesztették meg a vöröskatonák egy részét és züllesztették a vöröshadsereget. A munkáscsapatok megbontásáról gondoskodtak a szociáldemokrata szakszervezeti vezetők. Peyer Károly és társai. A többi egységekben főleg azokban, amelyekben jelentős számban voltak tiszántúli parasztok, s amelyeknek így hátszágai kapcsolataik nem voltak — a visszavonulás ténye, a poli-

tikai munka hiányosságai, a tisztek aknamunkája és a jövő látszólagos kilátástalansága érezte bomlasztó hatását.

A hadseregen belüli tiszti ellenforradalom is fokozta aknamunkáját, hogy gyengítse a vöröshadsereg erkölcsi-politikai egységét. A hivatásos tisztekre, mint katonai szakértőkre kétségtelenül szüksége volt a vöröshadseregnek. De a tisztek igénybevételénél, a jól dolgozók megbecsülése mellett, biztosítani kellett volna az állandó, a körültekintő politikai ellenőrzést. Ez azonban intézményesen is hiányzott a vöröshadseregben, gyakorlatilag pedig csak egyes egységeknél valósult meg, ahol öntudatos, harci és főleg orosz forradalmi tapasztalatokkal rendelkező politikai megbízottak látták el ezt a feladatot. A frontra küldött politikai megbízottak jelentékeny része életében először került hadseregbe. Gyakran nem látták és nem értették, melyek a legfontosabb teendők. Egyrészt a többségük előtt tekintélyt jelentő szociáldemokrata hadseregparrancsnok utasításait tartották szem előtt, mely szerint a „politikai megbízott katonai kérdésekbe ne szóljon bele, mert azokhoz nem ért”. másrészt megtevesztette őket a tisztek hajbókolása és előzékenysége. A politikai megbízottakat katonai, politikai munkára csak felületesen készítették elő és nagyobb részüket a szociáldemokraták jelölték ki. Ezek nem hirdethettek harcot a proletárdiktatúra védelméért, amikor a volt szociáldemokrata szervezetekben csak pacifista szölamokat hallottak és azt, hogy meg kell egyezni az antanttal, mert a proletárdiktatúra céljai megvalósíthatatlanok.

Mindennek az volt a következménye, hogy az egységek jelentékeny részében nem volt nehéz dolga a tiszti ellenforradalmi mozgalomnak, mely csak azért nem haladhatott gyorsabban előre és nem éreztethette előbb hatását, mert a vöröshadseregben levő tisztek nem képeztek egységes csoportot. Jelentéktelen részük Stromfeld Aurél vezérkari főnököt követte, aki sokaknak tanára volt azelőtt a katonai főiskolán. Ezek, ha nem is meggyőződésből, mint Stromfeld, de az ő tekintélyének és példájának hatása alatt, Stromfeld visszalépéséig igyekeztek jól végezni munkájukat. A tisztek nagy része egyéb megélhetési lehetőség híján lépett be a vöröshadseregbe. Részben arra számítottak, hogy a hadseregben túlsúlyban levő tiszti vezetés következtében a nacionalizmus lesz úrrá s akkor a hadsereg az ő kezükbe kerül. Tartalékos tisztek nagy számban voltak. Ezek kisebb része a kommunista párthoz tartozott és egyik összetartó ereje volt a vöröshadseregnek, míg a nagy többség, a szociáldemokratákhoz vagy a polgári pártokhoz tartozó rész a pacifizmus, rothasztás, az ellenforradalmi hangulat terjesztője volt.

Az ellenforradalmi tisztek az első időben nagy óvatossággal dolgoztak. A polgári-demokrata-szociáldemokrata kormányok határozatlansága és tétovázása után nagy hatással volt rájuk a tanácskormány nagyobb erélye és intézkedéseinek céltudatossága. Hatott rájuk, hogy a proletárdiktatúrának — tömegek közötti általános had-

sereg- és tisztellenes hangulat ellenére — sikerült hadsereget teremtenie és a csapatok fegyelme, ha lassan is, de javulni kezdett. Mindezt óvatosságra intette őket. Abban az időben, amikor a vöröshadsereg először vonult vissza a Tiszántúlról, a tisztek bíztak a proletárdiktatúra gyors összeomlásában. Ebben az időszakban suttogó propagandájuk azzal a rágalommal igyekezett az akkor még túlnyomóan parasztokból álló csapatok harci kedvét megtörni, hogy „a proletárok nem védik a maguk hatalmát”. Tiszti különállásuk, kasztjellegük mellett azzal tüntettek, hogy megszólításnál rangjelzésük mellett mindig odatették az „urat”. „Ezredes úr”, „százados úr” — ez volt az egymás közötti érintkezés módja. Kommunistaik jelenlétében gúnyosan „elvtárs úrnak” is szólították egymást. A hadseregpárancsnokság megalakulásától kezdve fékezte mozgalmukat a vezérkari főnök, Stromfeld Aurél hazafias, a proletariátus ügye iránt tanúsított odaadó magatartása, nagy szakmai tekintélye. Stromfeld vezérkari főnöksége első idejében a tiszti ellenforradalom tevékenysége főleg az egymás közötti kapcsolatok tartásában merült ki. Fékezőleg hatott a tisztek ellenforradalmi magatartására a munkásosztály május 2-i hősi elhatározása, tömeges bevonulása a hadseregbe és a megindult támadó hadműveletek sikere. Ugyanakkor bátorítólag hatott rájuk, hogy Böhm Vilmos hadseregpárancsnok hajbókoló módon viselkedett, a tisztek előtt leplezetlen kommunistaellenességről tett bizonyosságot és elutasítóan foglalt állást a kommunista politikai megbízottakkal szemben a tisztek politikai és katonai ellenőrzések kérdésében.

A Tanácsköztársaság hősi harcai, forradalmi intézkedései, gyakorlati tevékenysége növelte a katonák lelkesedését, a proletárhaza iránti szeretetüket. A vöröshadseregben azonban — kevés egyesség kivételével — hiányzott a tervszerű agitációs és propaganda-munka, amely megismertette volna a katonákat a forradalom céljaival, feladataival és ezzel tudatosabbá, szilárdabbá alakíthatta volna hazaszeretetüket. Mint már említettük, a politikai megbízottak egy része nem volt alkalmas e feladatra. Hátráltatta az agitációs és propagandamunka kibontakozását az a tény is, hogy a röplapokat és más nyomtatott anyagot gyakran válogatás nélkül, a csapatok állományára való tekintet nélkül küldötte szét a Szellemi Termékek Országos Tanácsa.

A júliusi támadást megelőző hetekben a tisztek azt a hírt terjesztették el, hogy a román hadsereg soraiban magyar csapatok is vannak, s így a tanácskormány „testvérháborúba” küldi a vöröshadsereget. A vöröskatonák tömegében ez a reakciós tiszti agitáció aligha keltett visszhangot. A vöröskatonák akkor már jól látták, hogy az imperialisták román hadseregét támogató magyar csapatok — még ha vannak is ilyenek — nem lehetnek „testvérek”, azok csak a régi elnyomó rendszer visszaállítását akarhatják. Annál erősebben hatott ez a hírverés a tisztek ellenforradalmi szervezkedésére.

Megtörtént például az, hogy a 6. hadosztály 101. tüzérezredének tisztjei titkos gyűlésen tárgyalták, hogy harcoljanak-e a román hadseregben levő „testvéreik” ellen, vagy sem. Azt határozták, hogy nem harcolnak.

A proletárdiktatúrához hű tüzérek értesítették erről a tisztgyűlésről a 6. hadosztály politikai megbízottját, aki nyomban elrendelte a tisztek őrizetbevételét.

Az ezred és a tüzérosztályok politikai megbízottjai, a katonákra támaszkodva, minden nehézség nélkül végrehajtották az utasítást. Az őrizetbe vett tiszteket előállították a hadosztályparancsnokságra.

Mikor Böhm hadseregpáncsnoknak a hadosztálytól jelentették a politikai megbízott „túlkapását”, a hadseregpáncsnok az őrizetbe vett tiszteket felvitte a gödöllői főhadiszállásra.

A hadosztály politikai megbízottjai és a katonák meglepetésére a hadseregpáncsnok a tiszteket pár nap múlva azzal a paranccsal küldte vissza a hadosztályhoz, hogy előbbi funkcióikba visszaállítandók, mert „beismerték hibájukat és megígérték, hogy kötelességüket teljesítik”. A tüzérezred katonái nyíltan kifejezték felháborodásukat. Kijelentették a tiszteknek, hogy minden lépésüket figyelemmel kísérik, s a legkisebb gyanú esetén kíméletlenül járnak el velük szemben. A tiszt ellenforradalmárookra jellemző, hogy a katonák határozott fellépése következtében nem mertek ellenállást tanúsítani és a 101. tüzérezred a szolnoki átkelés tüzéségi előkészítésénél fontos szerepet játszott. A diktatúra bukása után azonban a dolgozók ökle előtt meghunyászkodó tiszteknek jelentékeny része visszanyerte bátorságát, részt vett a Prónay-, Osztenburg- és más tiszt banditákról elnevezett terrorosztagok véres kegyetlenkedéseiben, munkások, parasztok megkínzásában és legyilkolásában.

Az áruló szociáldemokrata vezetők azonban nemcsak a hadseregben, a szakszervezetekben és általában a dolgozó tömegek között végeztek ellenséges aknamunkát a proletárdiktatúra megdöntésére. Ugyanezt tették a nagy politika vonalán, az állam vezető szerveiben és nemzetközi síkon az intervenció kémügynökségeivel fenntartott kapcsolataik segítségével.

A jobboldali szociáldemokrata vezetők szabotázsával és aktív ellenforradalmi tevékenységével szemben a proletárhősiesség ragyogó példáit mutatták a kommunistákkal az élen a munkásosztály tömegei, közöttük elsősorban a munkásifjúság. Olyan nehéz harc helyzetben, melyben szakszerű vezetés alatt álló, jól kiképzett és harcedzett egységek is meginogtak volna, a munkásegységek csodálatra méltó bátorságot és áldozatkészséget tanúsítottak. Így például a Miskolc felszabadítására irányuló hadművelet kezdetén egy Alsószolcán bekerített munkászászlóalj, amely az ellenség tüleréjével szemben elszántan védekezett, majdnem teljesen elvérzett, de nem adta fel állásait. Ezzel lehetővé tette, hogy a segítségül érkező csapatok kedvezőbb viszonyok között avatkozhassanak be a küzdelembe. Egy másik zászlóalj, amely az ellenség cselvetése

következtében Vilmány községért folytatott harcában váratlanul hátulról, s a község templomának tornyából géppuskatűzet kapott, jelentékeny veszteségei ellenére felszámolta az orvtámadókat és biztosította hadosztályának előretörését.

De a vöröshadsereg küzdelmeiben nemcsak zárt egységek hősiességének példáival találkozunk. Megszámlálhatalan esetben bizonyították be hűségüket a proletárházához egyes vöröskatonák, kisebb csoportok vagy rajok. Emlékezetes annak az ifjabból álló önként jelentkezett járőrnek hősi vállalkozása, amely a Kassa felszabadítása előtti napokban átszivárgott az ellenség arcvonalán, s rajtaütéssel menekülésre kényszerítette a cseh erők felett parancsnokló Paris francia tábornoknak a jászói apátságban elhelyezkedő törzsét. Így az ezen a fronton harcoló cseh erőket napokra megfosztotta a központi irányítás lehetőségétől. Ez a hőstett lényegesen megkönnyítette a rendkívül fontos Kassa város felszabadítását. Örök dicsőséget szereztek maguknak azok a névtelen ifjú katonák, akik a júliusi tiszai offenzíva kezdetén a Tiszán átúszva felderítették a román hadsereg tüzérségi állásait és pontosan meghatározott célokat szolgáltattak a vöröshadsereg tüzérségének.

Külön lapot érdemelnek a vöröshadsereg harcainak történetében a páncélvonatok katonái. Ezek túlnyomórészt ipari munkások voltak, akik külön szakkiképzést nem nyertek, de az előttük ismeretlen, új fegyvernemben kapott beosztást és feladatokat — a fegyvernem különlegességének gyors elsajátítása mellett — mégis kitűnő taktikai érzékkel, hősiességgel, önfeláldozással oldották meg. Először Salgótarján felszabadításában jutottak jelentékeny szerephez. A katonailag tapasztalt ellenség a vasúti sínek felszedésétől a hidak aláaknázásáig minden intézkedést megtett, hogy a páncélvonatok akkoriban legfontosabb tevékenységét, a felderítést megakadályozza. A páncélvonatok egy része egyszerű vasbordájú teherkocsikból készült, acéllemezekkel is csak sebtében erősítették meg őket, és így védelmet legfeljebb gyalogsági fegyverek vagy géppuskák ellen nyújtottak. Ágyúik és gépfegyvereik ilyenformán nem voltak szilárdan beépítve, csak kezdetlegesen rögzítve, hogy a lövések alkalmával előálló visszalökő erőt feltarthassák.

Salgótarjánnál a felderítő feladatot a 2. és 6. sz. páncélvonat végezte. Az ellenség várható védelmi intézkedéseit számba véve, óvatosan haladtak előre. Gyakran megálltak, és a pálya ellenőrzésére gyalogsági járőröket küldtek ki. Azok ellenséges tűzben végezték munkájukat és ha felszedett vagy meglazított vasúti sínt találtak a pályán, az ellenség tűzébe helyreállították. A páncélvonatok magukra vonták az ellenséges ütegek és gépfegyverek tűzét s ezzel felderítették az ellenség állásait, elsősorban a tüzérség elhelyezkedését. Az egyik páncélvonat mozdonya az ellenség aknájára futott, de csak jelentéktelen sérülést szenvedett. A páncélvonat katonái az ellenség ágyú- és gépfegyvertűzébe javították ki mozdonyukat, s a páncélvonat feladatát megoldva — visszatért állomáshelyére.

Ezeknél a felderítéseknél a vonatok számos katonája megsebesült. A könnyen sebesültek a páncélvonatokon maradtak és példamutatóan teljesítették kötelességüket. Tevékenységük nagy segítséget nyújtott a Salgótarján teljes felmentésére siető egységeknek, amelyek a jól végzett felderítés alapján gyorsan* harcképtelenné tették az ellenség tüzéségét és szétlőtték géppuskaállásait. Hasonló szolgálatot tettek a páncélvonatok az imperialista cseh csapatok ellen később megindult nagy támadás idején, a miskolc—kassai vasútvonalon.

Ugyanilyen hősiességgel szálltak szembe a proletárdiktatúra ellenségeivel országszerte az öntudatos munkások, az őket követő falusi proletárok. Kiemelkedően hősiés magatartást tanúsított egy ellenforradalmi orvttámadás alkalmával Esztergomban Szentey Sándor elvtárs, a belügyi népbiztosság politikai megbízottja. Egy Szabó István nevű áruló az Esztergomban bujkáló ellenforradalmárok és a Duna északi partján elhelyezkedett cseh csapatok segítségével május 21-én letartóztatta a Tanácsköztársaság helyi vezetőit. A helyzet világos volt, mert a cseh csapatok az akkor még épségben levő dunahídon át akadálytalanul elfoglalhatták volna a várost. Szentey Sándor elvtársnak sikerült megnyernie az őrizetére rendelt megtévesztett katonákat. Ezekkel és a sebtében hozzácsatlakozott munkásokkal nyomban a híd lezárására indult. A hídon szembe találokzott a város megszállására indult cseh csapatok elővédjével, amelyet az áruló Szabó István vezetett. Szentey Sándor elvtárs csapatával tüzet nyitott a támadókra. A csehek a meglepetés hatása alatt visszavonultak. Szentey Sándor elvtárs hősiés cselekedetével megakadályozta az ellenség átkelését a Duna déli partjára, s egyik előfeltételét biztosította a vöröshadsereg későbbi nagy támadásának. A Tanácsköztársaság időt nyert az esztergomi hídfő megerősítésére és a helyi ellenforradalom felszámolására.

A munkástömegek hősiességének felejthetetlen példáját mutatta 1919 májusában Miskolc—Diósgyőr munkássága. Mikor a csehek a demarkációs vonalon át váratlanul támadtak, a munkásság felhívás nélkül azonnal a vöröshadsereg csekély létszámú helyőrségének segítségére sietett. Fegyverrel védte Miskolcot és a Tanácsköztársaság részére mérhetetlenül fontos diósgyőri gyárat. A túlnyomó és szervezett ellenséges erővel szemben ideiglenesen vissza kellett vonulniuk. A vöröshadseregnek május 20-án megindított hadműveleténél Miskolc—Diósgyőr hősiés munkásai ott harcoltak a felszabadítók első soraiban. Áldozatkészségük, kitűnő helyismeretük nagymértékben hozzájárult, hogy a vöröshadsereg Miskolcra és környékéről rövid két nap alatt — aránylag kevés veszteséggel — elűzte a betolakodott ellenséget.

Ugyanennél a hadműveletnél tűntek ki a 12. páncélvonat katonái. Vonatjuk Katz Dezső vonatparancsnok és Deák Ferenc tüzéségi parancsnok vezetése alatt május 20-nak hajnalán indult el Mezőnyékről, hogy erőszakolt felderítést végezzen és meglepetésszerűen behatoljon a miskolci állomásra. A páncélvonat bátor és

váratlan fellépése nagy zavart okozott az ellenség soraiban. A csehek két befűtött mozdonyt indítottak szembe a páncélvonattal. A vörös páncélvonat katonái idejében felismerték az ellenség szándékát, s a síneket felszedve, kisiklatták a mozdonyokat. Azután helyreállították a pályát. Közben tűzharcot folytattak az ellenség tüzérségével, géppuskáikkal pedig elűzték a páncélvonat megsemmisítésére kiküldött ellenséges gyalogságot.

Május 22 hajnalán a vöröshadsereg támadó lendületébe illeszkedve, behatoltak a miskolci pályaudvarra. Ott 17 vagon ellenséges katonai felszerelést zsákmányoltak, melynek biztonságba helyezése után Sajószentpéterig üldözték az ellenséget. A vöröskatonák bátorságára és önbizalmára jellemző, hogy egy Sajószentpéternél szétvert cseh tüzérüteg hátrahagyott ágyúját felrakták a páncélvonatra és magukkal vitték.

A megszámlálhatatlan hőstettből vett néhány példa bizonyos mértékben megvilágítja, hogy — a szociáldemokraták árulása, a tisztii ellenforradalom aknamunkája ellenére — mi tette képessé a vöröshadsereget egy minden oldalról bekerített, nélkülözö országban hónapokon át vívott, sokszor győzelmes harca a jobban felszerelt, túlerőben levő imperialista hadseregek ellen. Lehetővé tette ezt a kommunisták példaadása, a munkás és paraszt proletártömegek áldozatkészsége, százak és ezrek, egyszerű katonák és vezetők egyéni hősiessége. Tetteik gazdagítják szabadságharcos hagyományaink kincsesházát és méltán állíthatók példaképül néphadseregünk ifjú harcosai, katonái és tisztjei elé.

A belső ellenforradalom gyászvitézei, az áruló szociáldemokrata vezetők, az összeesküvő hazaáruló katonatisztek, a kulákok, a klerikális reakció és a nagvbirtokosok, nagytőkések összehangolt aknamunkája csak gyengíthette, de leverni nem tudta a magyar munkásosztály hősiességét. A magyar vöröshadsereg vereségét elsősorban az imperialisták túlereje okozta.

Néphadseregünk — szabadságharcos hagyományaink hordozója

A Magyar Tanácsköztársaság vöröshadseregének haditettei méltán keltettek lelkesedést, csodálatot és megbecsulést a nemzetközi munkásosztály és az egész emberiség haladásáért küzdő tömegekben. A magyar munkásosztálynak, a dolgozó tömegeknek rendkívüli alkotása volt ez a hetek alatt megszervezett áldozatkész, hősi hadsereg. Emléke és példaadása ragyogó útmutató néphadseregünk katonái és tisztjei számára.

A vöröshadsereg harca szerves része a magyar államiság, a magyar nemzet kialakulásától kezdve több mint ezer éven át vívott függetlenségi és szabadságharcainknak. Egész történelmünk telítve van áldozatos küzdelmekkel a haza függetlenségéért és szabadságáért, nemzeti létünkért, nyelvünk, nemzeti kultúránk védel-

méért. Ezeket a harcokat a nép egyszerű fiai vívták, akik jobban szerették hazájukat, mint azok a feudális nagyurak, később pedig nagytőkések és nagybirtokosok, akik a dolgozó tömegek vére hullásával megvédett haza minden javának egyedüli haszonélvezői voltak.

Történelmünk jelenlegi szakaszában a szovjet hadsereg győzelmei árán felszabadult magyar nép igazi néphadsereget alkotott. Ezt az erőt züllesztette szét az előző párt- és kormányvezetés hibás politikája, melynek következtében néphadseregünk az 1956-os őszi ellenforradalom idején erőtlennek mutatkozott. Tanultunk a hibákból és most olyan új fegyveres erőt alkotunk, amelynek katonái, tisztjei és táborkonái a nép fiai, s feladatuknak a béke, alkotó munkánk nyugalmanak védelmét tekintik. A nép országát, jogait és szabadságát védelmezik és ezért minden pillanatban készek fegyverrel visszaverni minden imperialista támadást, jöjjön az bárhonnan — belülről vagy kívülről.

Katonáit dicsőséges történelmi hagyományainkon neveljük: a honfoglaló magyarok hősi tetteiből, Budai Nagy Antal, Dózsa György, Bocskai, Bethlen, II. Rákóczi Ferenc, Kossuth honvédei, az 1919-es vöröskatonák s a kommunista párt vértanúinak áldozatos harcaiból vonva le azt a tanulságot, hogy csak olyan nép érdemli meg a szabadságot, amely küzdeni is képes érte. A magyar nép több mint ezeréves történelmi harcai során bebizonyította, hogy érdemes a szabadságra. A magyar népet az egész világ szabadságharcos népek tartja. Fiainak katonai erényeit nemcsak hazai költőink, hanem más népek nagy költői is lángoló költeményekbe foglalták. Hazaszeretetünk azzal, hogy a szocializmus útjára léptünk, új tartalmat nyert. A felszabadult hazához való forró ragaszkodást összekapcsoljuk más népek szabadságharcainak megismerésével és megbecsülésével. Testvérei vagyunk minden népnek, melynek fiai hozzánk hasonlóan hazájuk és az egész emberiség új, szabad szocialista életéért küzdenek. Testvérei vagyunk a béketábor vezető hatalmas Szovjetunió népeinek, a népi demokráciák dolgozóinak, s azoknak a százmillióknak, akik még a tőkés kizsákmányolás vagy a gyarmati rabság láncait tördelik.

Néphadseregünket a magyar dolgozók pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt, kormányunk, egész népünk legkedvesebb gyermekének tekinti és szeretettel gondoskodik róla. Ma a nép és a hadsereg egységes, egy — az új, szocialista országot építő szabad nemzet.

Katonáink jelszava a lánglelkű szabadságharcos költő, Petőfi jelszava: „A néppel tűzön-vízen át!”